

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Kralj

**Aktivacija brezposelnih: Uspešnost programa spodbujanja
samozaposlovanja pri aktiviranju mladih brezposelnih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Kralj

Mentor: doc. dr. Anja Kopač Mrak

**Aktivacija brezposelnih: Uspešnost programa spodbujanja
samozaposlovanja pri aktiviranju mladih brezposelnih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Hvala

*doc. dr. Anji Kopač Mrak za mentorstvo in nasvete,
mojemu Roku, ki je vedno priskočil na pomoč, ko se je kje zataknilo in
staršem za vso podporo med študijem.*

Posebna hvala gre Nataši, ki je bila z menoj pripravljena deliti svojo izkušnjo.

AKTIVACIJA BREZPOSELNIH: USPEŠNOST PROGRAMA SPODBUJANJA SAMOZAPOSLOVANJA PRI AKTIVIRANJU MLADIH BREZPOSELNIH

Prehod iz nekdanjega socialističnega sistema v tržno gospodarstvo ob koncu osemdesetih let je za našo državo pomenil zaključek obdobja polne zaposlenosti in z njo povezane socialne varnosti. Slovenija se je po razpadu Jugoslavije zaradi izgube pomembnih trgov in naraščajoče konkurence soočala z močno povečanim problemom brezposelnosti, ki je najbolj prizadel ranljivejše družbene skupine. Brezposelnost ob negativnih gospodarskih trendih ostaja tudi problem današnjega časa, pri čemer je skupina mladih še posebej izpostavljena, saj so njihove stopnje brezposelnosti, tako kot tudi v večini drugih razvitih evropskih državah, neprimerno višje kot stopnje brezposelnosti celotne populacije. Učinkovito reševanje problema brezposelnosti mladih je zato nadvse pomembno, pri čemer Slovenija še vedno daje precejšno prednost pasivni pred aktivno politiko zaposlovanja, s tem pa bolj vlaga v brezposelnost kot v zaposlenost svojega prebivalstva. Zaradi velikega pomena aktivne politike zaposlovanja pri zmanjševanju brezposelnosti sem se v diplomski nalogi osredotočila na eno od njenih aktivnosti, na program spodbujanja samozaposlovanja, ki ga izvaja Zavod RS za zaposlovanje. Teoretični del naloge obravnava pojme slovenskega trga delovne sile, brezposelnosti, politike zaposlovanja in samozaposlovanja. Za empirični del pa sem izvedla dva intervjuja, enega z uslužbenko Zavoda za zaposlovanje in drugega z mlado osebo, ki se je samozaposlila s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja. Namen diplomskega dela je ugotoviti, kako uspešno program spodbujanja samozaposlovanja rešuje problematiko mladinske brezposelnosti.

Ključne besede: brezposelnost, mladi, aktivna politika zaposlovanja, program spodbujanja samozaposlovanja.

ACTIVATION OF THE UNEMPLOYED: THE EFFECTIVENESS OF SELF-EMPLOYMENT PROGRAMME WHEN ACTIVATING YOUNG UNEMPLOYED

The transition from the former socialist system to a market economy at the end of eighties was the period, that ment the end of full employment and related social security for our country. Slovenia was facing, due to the loss of important markets and growing market competition, big unemployment problems after the disintegration of Yugoslavia. These problems affected the vulnerable social groups the most. Unemployment remains the problem today when we are facing negative economic trends. A group of young people is particularly vulnerable here, as their unemployment rates, as well as in most other developed European countries, show levels of unemployment higher than the overall population. Therefore, tackling the problem of youth unemployment effectively is very important. Unfortunately, Slovenia is still giving priority to passive before active employment policy and thus investing more in unemployment than employment of its population. Because of the great importance of active employment policy in reducing unemployment I focused on one of its activities, on the Self-Employment Programme. The teoretical part of this work deals with notions of Slovenia's labour market, unemployment, employment policy and self-employment. For the empirical part I made two interviews. The purpose of the work is to find out how well the Self-Employment Programme is solving the problem of youth unemployment.

Keywords: unemployment, young, active employment policy, Self-Employment Programme

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	9
1.1	Opredelitev cilja in namena predmeta proučevanja	9
1.2	Hipoteze.....	10
1.3	Struktura in metodologija	11
2	SLOVENSKI TRG DELA IN BREZPOSELNOST.....	12
2.1	Slovenski trg delovne sile.....	12
2.1.1	Trg dela v času socializma	12
2.1.2	Prehod v tržni sistem.....	14
2.1.3	Trg delovne sile danes	16
2.2	Brezposelnost.....	19
2.2.1	Mladi in brezposelnost.....	22
2.2.1.1	Mladi kot družbena skupina.....	22
2.2.1.2	Mladinski trgi delovne sile.....	23
2.2.1.3	Slovenski mladinski trg delovne sile	24
2.2.1.4	Ranljive skupine mladih	26
3	SLOVENSKA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V OKVIRU EVROPSKE	31
3.1	Aktivna politika zaposlovanja v Sloveniji.....	34
3.1.1	Spodbujanje samozaposlovanja kot aktivnost APZ za zmanjševanje brezposelnosti.....	36
4	SAMOZAPOSLOVANJE	37
4.1	Samozaposlovanje v Sloveniji.....	39
4.2	Podporno okolje za podjetništvo v Sloveniji.....	42

4.3	Program spodbujanja samozaposlovanja.....	44
4.3.1	Mladi in program spodbujanja samozaposlovanja.....	47
4.3.2	Lastna raziskava o primernosti reševanja mladinske brezposelnosti s programom spodbujanja samozaposlovanja	49
4.3.2.1	Intervju z uslužbenkama ZRSZ	50
4.3.2.2	Intervju z mlado samozaposleno osebo	52
5	ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	56
6	LITERATURA	59
7	PRILOGE.....	65
	PRILOGA A: Tabela 7.1.....	65
	PRILOGA B: Tabela 7.2.....	66
	PRILOGA C: Vprašanja iz intervjuja z uslužbenkama Zavoda RS za zaposlovanje	67
	PRILOGA D: Vprašanja iz intervjuja z mlado osebo, ki se je samozaposlila s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja.....	68

KAZALO TABEL

Tabela 2.1:	Značilne skupine registrirano brezposelnih	20
Tabela 2.2:	Vsi brezposelni in mladi do 30 let po območnih službah Zavoda za zaposlovanje, december 2008	29
Tabela 3.1:	Izdatki za aktivno in pasivno politiko zaposlovanja v obdobju 2000–2008 (v EUR).....	33
Tabela 4.1:	Aktivno prebivalstvo 2008.....	39
Tabela 4.2:	Delovno aktivno prebivalstvo po zaposlitvenem statusu v zadnjih nekaj letih (2003–2007).....	40

Tabela 4.3: Motivi slovenskih samozaposlenih oseb za podjetniško kariero (v odstotkih)....	40
Tabela 4.4: Vpliv starosti na podjetniški profil.....	48
Tabela 4.5: Število novih vključitev v program spodbujanja samozaposlovanja v obdobju od januarja do konca junija 2009	51
Tabela 7.1: Brezposelni mladi (do 30 let) po skupinah strokovne izobrazbe, december 2008	65
Tabela 7.2: Brezposelnost med diplomanti s sedmo stopnjo izobrazbe do 30 let, december 2008.....	66

KAZALO GRAFOV

Graf 2.1: Odstotki brezposelnosti žensk v primerjavi z moškimi starimi do 30 let v decembru 2002–2008.....	27
Graf 2.2: Brezposelnost mladih do 30 let po stopnjah izobrazbe, december 2008.....	28
Graf 2.3: Brezposelnost mladih do 30 let po OS Zavoda za zaposlovanje, december 2008 ..	30

SEZNAM KRATIC

APZ – aktivna politika zaposlovanja

BDP – bruto družbeni proizvod

ESZ – Evropska strategija zaposlovanja

EU – European Union (Evropska unija)

ILO – International Labour Organization (Mednarodna organizacija dela)

JAPTI – Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)

OS – območna služba

RS – Republika Slovenija

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

ZDA – Združene države Amerike

ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

ZZZPB – Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti

1 UVOD

1.1 Opredelitev cilja in namena predmeta proučevanja

Obdobje konec osemdesetih je za Sloveniji prineslo številne spremembe, saj je pomenilo zaključek zgodbe o skupni državi Jugoslaviji in socialističnemu sistemu ter začetek delovanja v novem, tržnem sistemu. Slovenija je z osamosvojitvijo izgubila pomembne jugoslovanske trge, kamor je prej prodala večino svojih izdelkov, propadla so številna podjetja in delovna mesta, kar je v našo državo pripeljalo krizo, ki se je kazala predvsem v naraščajoči brezposelnosti. Preostalo ji ni drugega, kot da je začela razmišljati o novih, zahodnih trgih, kar je hkrati pomenilo tudi potrebo, da čim prej preide na tržni sistem in se prilagodi evropskim oz. globalnim razmeram.

Problem brezposelnosti znotraj tržnega sistema, v katerem je Slovenija z vpeljevanjem novih tehnologij, zahtevnejših delovnih mest in fleksibilnejšega trga delovne sile skušala dosegati konkurenčnost zahodnim trgov, je postajal vse večji. Nova delovna mesta so namreč zahtevala tudi nova, kompleksnejša znanja, večjo kompetentnost in fleksibilnost, kratka, prinesla so nove pogoje za opravljanje dela, ki jim številni, ki so poprej opravljali polkvalificirano delo v jugoslovanski industriji, niso bili kos.

Brezposelnost ob tržnem načinu delovanja, fleksibilnejšem trgu delovne sile oz. manjši zaščiti aktivnega prebivalstva in splošni gospodarski krizi ostaja velik problem tudi v sedanjem času. Pri tem so določene družbene skupine podvržene večjemu pritisku kot druge, saj so njihove stopnje v strukturi brezposelnih neprimerno višje kot stopnje ostalih družbenih skupin. Ena od ogroženih skupin so mladi, katerih stopnje brezposelnosti so približno dvakrat višje kot stopnje v celotni populaciji. Zaradi njihovega izrazito neugodnega položaja na trgu dela, ki za seboj potegne nemalo drugih težav (finančna in socialna odvisnost od staršev, slabša samopodoba, nezmožnost planiranja lastnega življenja itd.), bodo mladi skupina, kateri sem v svojem delu posvetila več pozornosti.

Po obdobju osamosvojitve je v zvezi z reševanjem problema brezposelnosti izredno pomembna vloga aktivne politike zaposlovanja, katere program prispeva k uresničevanju smernic Evropske unije, saj si prizadeva uskladiti ponudbo in povpraševanje na trgu dela,

povečati zaposlenost in zaposljivost brezposelnih oseb. Za te namene so za obdobje 2007–2013 v okviru aktivne politike zaposlovanja določene številne aktivnosti. Ena od teh aktivnosti je tudi program spodbujanja samozaposlovanja, ki ga izvaja Zavod RS za zaposlovanje. Slednjega sem v diplomski nalogi podrobneje predstavila, predvsem v povezavi z mladinsko problematiko brezposelnosti. Glavni namen programa je namreč zmanjševanje brezposelnosti težje zaposljivih kategorij brezposelnih in spodbujanje nastajanja novih delovnih mest, zato se sprašujem, kako uspešno program rešuje situacijo mladih brezposelnih.

Namen moje diplomske naloge je torej ugotoviti, kako uspešno program spodbujanja samozaposlovanja rešuje problematiko mladinske brezposelnosti. Do teh podatkov sem poskušala priti predvsem v empiričnem delu, s pomočjo dveh intervjujev. Prvi intervju sem opravila z uslužbenkama Zavoda RS za zaposlovanje, ki naj bi mi posredovali podatke o samozaposlitvah mladih s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja in o njihovi uspešnosti pri poslovanju, drugega pa z mlado osebo, ki je pridobila subvencijo Zavoda RS za zaposlovanje za samozaposlitev. S to osebo sem se pogovarjala o njenih izkušnjah s samozaposlitvijo in programom spodbujanja samozaposlovanja.

Cilji naloge pa so osvetliti teoretična izhodišča zastavljenega problema, izdelati analizo obeh intervjujev in interpretirati pridobljene podatke v skladu z namenom diplomske naloge.

1.2 Hipoteze

Moja glavna hipoteza je, da je program spodbujanja samozaposlovanja uspešna metoda pri reševanju problema brezposelnosti mladih. Menim namreč, da imajo mladi precej tistih lastnosti, ki jih mora imeti podjetnik, da lahko uspe. Mladi so v primerjavi s starejšo populacijo na splošno bolj naklonjeni tveganju, so bolj inovativni, ustvarjalnejši, imajo več idej in zamisli, bolj motivirani in prilagodljivi. Poleg tega iz šol prinesejo novejšo znanje in so zato na trgu produktov in storitev lahko tudi bolj konkurenčni. Njihovo slabost vidim predvsem v šibkejšem finančnem zaledju, zato menim, da bi bile lahko subvencije, ki jih Zavod RS za zaposlovanje namenja za samozaposlovanje brezposelnim osebam, primerna rešitev za mlade brez dela, ki nimajo ustreznega začetnega kapitala, da bi se samozaposlili.

Iz osnovne hipoteze sem izpeljala še tri hipoteze, ki sem jih preverjala predvsem na podlagi analize dveh opravljenih intervjujev. Hipoteze se ujemajo s predpostavljeno uspešnostjo programa spodbujanja samozaposlovanja pri reševanju mladinske problematike brezposelnosti. Te hipoteze so:

Hipoteza 1: *Pri mladih obstaja večja motivacija za vključevanje v programe spodbujanja samozaposlovanja kot pri ostalih starostnih kategorijah.*

Hipoteza 2: *Vključenost mladih v programe spodbujanja samozaposlovanja občutno vpliva na zniževanje njihove brezposelnosti.*

Hipoteza 3: *Mladi, ki so se samozaposlili s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja, so pri poslovanju bolj uspešni kot ostale starostne kategorije, ki so prav tako prejele pomoč za odprtje lastne dejavnosti.*

1.3 Struktura in metodologija

Diplomska naloga je sestavljena iz treh delov. V prvem delu sem predstavila stanje na slovenskem trgu delovne sile in problematiko brezposelnosti. Drugi del je namenjen politiki zaposlovanja, kjer sem se osredotočila predvsem na aktivno politiko zaposlovanja in na njene ukrepe, namenjene reševanju brezposelnosti. V zadnjem delu pa sem predstavila eno izmed aktivnosti aktivne politike zaposlovanja, program spodbujanja samozaposlovanja, in na podlagi lastne raziskave ugotavljala njegovo uspešnost pri reševanju problematike brezposelnosti mladih. Raziskava je potekala v obliki dveh intervjujev: intervjuja z uslužbenkama Zavoda RS za zaposlovanje in intervjuja z mlado osebo, ki se je samozaposlila s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja. Pri tem se zavedam, da je možnost posploševanja spoznanj, dobljenih na podlagi omenjenih intervjujev, omejena, saj vzorec ni reprezentativen. Svoje izkušnje s samozaposlitvijo in programom spodbujanja samozaposlovanja mi je namreč predstavila le ena mlada oseba, kar pa ne omogoča popolnoma zanesljivih sklepanj.

Diplomsko delo je nastalo na podlagi analize in interpretacije primarnih virov (zakoni, programski dokumenti, odločbe) in analize ter interpretacije sekundarnih virov (knjige, članki, raziskave, podatkovne baze). Pri empiričnem delu sem uporabila tudi podatke, pridobljene na podlagi dveh izvedenih intervjujev.

2 SLOVENSKI TRG DELA IN BREZPOSELNOST

2.1 Slovenski trg delovne sile

Za pojasnitev pojma trg delovne sile lahko izberemo eno od klasičnih definicij in preprosto rečemo, da so trg delovne sile "mehanizmi in institucije, prek katerih se srečujeta ponudba delovne sile in povpraševanje po njej" (Loveridge v Ignjatović 2002a, 2).

Trg delovne sile, kot osrednja institucija moderne družbe, ima velik vpliv na oblikovanje določene socialne strukture in blaginje sodobnih družb ter vpliva na položaj posameznika v družbi, njegovo možnost preživetja in izbiro določenega stila življenja oziroma habitusa. Lahko bi celo rekli, da je trg delovne sile tisti okvir, v katerem se najbolj jasno opredeljujejo odnosi med socialno in ekonomsko politiko (Rus v Ignjatović 2002a, 4).

Če se osredotočimo na slovenski trg delovne sile, lahko rečemo, da so se razmere na njem v zadnjih dveh desetletjih zelo spremenile. Iz relativne polne zaposlenosti in »sistema neposredne varnosti« (Ignjatović 2002b, 12) zaposlitve, ki jo je desetletja zagotavljal prejšnji sistem, je Slovenija v zelo kratkem obdobju prešla v sistem tržnega gospodarstva.

V nadaljevanju bom na kratko predstavila razmere na slovenskem trgu delovne sile v treh časovnih obdobjih: v obdobju socializma, v času tranzicije in razmere na trgu dela danes.

2.1.1 Trg dela v času socializma

Socialistična republika Slovenija je bila ena od šestih konstitutivnih republik Socialistične federativne republike Jugoslavije, ki je obstajala med letoma 1945 in 1992. V času njenega obstoja se z željo po prenehanju izkoriščanja delovne sile poskuša znanikati vsak obstoj trga dela, in sicer teoretično in pravno z ukinitvijo privatne lastnine proizvodjalnih sredstev. Jugoslavija je šla z uvedbo delavskega samoupravljanja najdlje v tem procesu znanikanja. Institucionalni sistem družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov, ki sta ga uvedla Ustava iz leta 1974 in Zakona o združenem delu iz leta 1976, je poleg dohodkovnih odnosov urejal tudi delovna razmerja in razvoj ter alokacijo človeških resursov (Ivančič 1999, 71–72).

Močno je bilo poudarjeno družbeno planiranje razvoja in razporejanja človeških resursov, ki je potekalo na ravni delovnih organizacij, na občinskih, regionalnih in nacionalni ravni. Glavni cilj planiranja je bil doseči optimalno usklajenost ponudbe in povpraševanja dela in zagotoviti racionalno izrabo človeških potencialov, vendar rast brezposelnosti v nekaterih poklicih in regijah in pomanjkanje delavcev v drugih ter odliv iz nekaterih poklicev dokazujejo, da takšna regulacija ni bila posebej učinkovita (povzeto po Ivančič 1999, 72).

Ivančičeva (1999, 74–80) navaja glavne *institucionalne ovire*, izvirajoče iz narave socialnega sistema, ki so v tem času ovirale delovanje trga dela:

- Načelo polne zaposlenosti

V socialističnih državah je bilo delo opredeljeno kot temelj socioekonomskega položaja posameznika, zato ni bilo samo pravica, ampak tudi obveznost osebe, ki je sposobna delati. Polna zaposlenost je bila logična posledica ustavno zagotovljene pravice do dela na proizvodnih sredstvih v družbeni lasti. Podobno kot v drugih socialističnih državah se je vzdrževala z intenzivnim državnim vlaganjem v delovno intenzivne dejavnosti in z nizkimi realnimi plačami.

- Načelo varnosti delovnih mest

Ker se delovna organizacija v pogojih delavskega samoupravljanja obravnava kot "prostovoljna asociacija svobodnih proizvajalcev", zaposleni v takšni organizaciji ne morejo izgubiti dela proti svoji volji. Poslovni neuspehi, tehnološke spremembe, racionalizacijski ukrepi ipd. niso bili zakoniti razlogi za odpuščanje delavcev. Če je delo postalo nepotrebno iz tehnoloških ali organizacijskih razlogov, je bila delovna organizacija po Zakonu o združenem delu dolžna delavcu zagotoviti drugo delo ali pa ga prekvalificirati. Odpusti so bili zakonsko upravičeni samo v primerih stečajev delovnih organizacij ali insolventnosti ter po krivdi delavca zaradi grobe kršitve delovne discipline.

- Načelo delitve po delu

Socialna pravičnost se ne izraža v enakosti deležev, marveč v enakosti kriterijev, po katerih se določajo deleži vsakega delavca in na načelih enakovrednosti dela, ki je bilo vloženo v košarico prisvojenih dobrin. Vodopivec (v Ivančič 1999, 79) pojasnjuje, da so imeli vlada in delavci jasno razmejene vloge v procesu določanja plač. Vlada je z Zakonom o plačah izravnala razlike v plačilih med podjetji. Družbeni dogovor je določal podrobno

metodologijo za določanje družbeno sprejemljivih plač v posameznih podjetjih. Individualno plačilno lestvico so v delovnih organizacijah zaposleni sprejemali z glasovanjem.

2.1.2 Prehod v tržni sistem

Za globoko ekonomsko krizo, značilno za drugo polovico 80. let, se je v Jugoslaviji krivilo družbeno lastnino proizvodjalnih sredstev in delavsko samoupravljanje. Privzeto je bilo, da sistem, ki temelji na načelih enakosti in solidarnosti in deluje v popolnem pomanjkanju konkurenčnega okolja, zatre vsako iniciativo za boljše delo in večjo produktivnost. Krizo naj bi tako rešila ponovna uveljavitev privatne lastnine in reorganizacija dela skladno s tržnimi načeli. Leta 1988 je bil sprejet Zakon o podjetjih, ki je pomenil prvi korak v tem procesu. Pravico odločanja je prenesel na lastnike proizvodjalnih sredstev in njihove pooblaščenca in s tem ukinil delavsko samoupravljanje. To je povzročilo številne spremembe v delovanju trga dela in njegovi institucionalni ureditvi. Spremembe je uzakonil novi Zakon o delovnih razmerjih, sprejet leta 1990. Sprostil je nekatere togosti, ki so v socializmu onemogočale racionalno izrabo dela. Najpomembnejša sprememba, ki jo je uveljavil, je najverjetneje to, da je občutno omejil kontrolo delavcev nad dostopom do delovnih mest, saj so delodajalci pridobili pravico odpuščanja presežnih delavcev. S tem se je tudi končalo obdobje popolne varnosti zaposlitve. Tudi uporaba prožnejših oblik zaposlovanja je postala bolj sproščena. Zakonodaja je več ne samo prepoveduje, marveč regulira, s čimer so delodajalcem dokaj široko odprla vrata tudi za numerično prilagajanje delovne sile. V tem obdobju so se z vpeljavo novega Zakona o delovnih razmerjih začela uveljavljati tudi kolektivna pogajanja, ki so zamenjala samoupravljanje delavcev in v določenem obsegu tudi državno regulacijo (glej Ivančič 1999, 93–94).

Za slovensko družbo je zadnje desetletje 20. stoletja obdobje izjemno pomembnih strukturnih sprememb, saj sta jih zaznamovali dve transformaciji. Prva je bila vzpostavitev neodvisne države, ki je sledila neuspehu "jugoslovanskega" projekta, druga pa oblikovanje demokratične politike in tržne ekonomije po padcu komunističnega projekta (Adam in Makarovič 2001, 373).

Osamosvojitve je imela za slovensko gospodarstvo bistvene posledice, saj je bilo to nenadoma utesnjeno na majhnem domačem trgu, ki je štel namesto dotedanjih 22 milijonov domačih

jugoslovanskih potrošnikov samo 2 milijona potrošnikov Slovenije. Mnoga slovenska podjetja, predvsem iz predelovalne industrije, ki so poprej prodajala večino svojih izdelkov na jugoslovanski trg, so se znašla v zelo težki krizi. Z razpadom Jugoslavije in njenega dokaj zaščitene trga ter z bolj sproščenim uvozom tujega blaga, je povsem in za vedno usahnilo povpraševanje po mnogih domačih izdelkih, ki jih enostavno nihče več ni potreboval (Krašovec). Sloveniji ni preostalo drugega, kot da se usmeri na nove, zahodne trge.

Druga transformacija, oblikovanje demokracije in tržne ekonomije, pa vključuje institucionalne spremembe, kot je razvoj demokratičnih političnih institucij, privatizacije in tržne liberalizacije. Te spremembe zadevajo tudi načine mišljenja in delovanja, pa tudi vrednote, mentaliteto in stališča (Adam, Makarovič 2001, 379).

Prehod v tržno gospodarstvo je od Slovenije zahteval prilagoditev evropskim in globalnim razmeram, saj bi le na ta način lahko konkurirala na novih, zahodnih, trgih. To je pomenilo nujne spremembe v poklicni in sektorski strukturi našega gospodarstva. Prestrukturiranje pomeni povečevanje deleža delovno aktivnih v storitvenih dejavnostih, kar pomeni tudi spreminjanje povpraševanja po delovni sili – namesto slabše izobražene in starejše delovne sile se povečuje povpraševanje po bolj izobraženi in mlajši delovni sili. Primerjava stopenj izobrazbe med delovno aktivnimi in brezposelnimi kaže na kopičenje slabše izobraženih med brezposelnimi. Spremembe v sektorski strukturi imajo značilnost določene postindustrializacije oziroma terciarizacije slovenskega gospodarstva. Temu prestrukturiranju sledi tudi prehod delovno aktivnih iz kmetijstva in industrije v storitvene dejavnosti (Ignjatović 2002a, 180).

Kljub temu da se je v obdobju tranzicije Slovenija soočala s problemi, ki jih poprej skorajda ni poznala, to je zlasti hitro naraščajoča brezposelnost, pa lahko rečemo, da je uspešno prebrodila to obdobje, saj danes velja za najrazvitejšo postsocialistično državo. Slovenija je najhitreje razvojno presegla tranzicijski šok in je dovolj učinkovito in samosvoje izpeljala institucionalne spremembe. To lahko pripišemo njenemu razmeroma dobremu izhodišču, ki je bil tesno povezan z relativno odprtostjo do zahoda že v času komunističnega režima v gospodarskem, kulturnem in deloma celo političnem smislu. Odprtost Slovenije za zahodne vplive je prispevala k hitrosti in načinu sprememb v političnem življenju (Adam, Makarovič 2001, 374).

2.1.3 Trg delovne sile danes

Slovenski trg delovne sile je danes pod vplivom politike zaposlovanja EU, saj, odkar je od leta 2004 postala njena polnopravna članica, v celoti upošteva in sledi njenim smernicam. Za Slovenijo je zavezujoč lizbonski proces, v katerem evropska politika zaposlovanja išče ravnotežje med spodbujanjem na znanju temelječega gospodarskega razvoja in socialno kohezijo. Ta se odmika od 'brezpogojnega' zagotavljanja blaginje državljanom k zagotavljanju blaginje z delom, izobraževanjem in usposabljanjem. Izpostavljen je koncept gibke (socialne) varnosti, s katerim naj bi se zagotovila nujno potrebna prožnost trga delovne sile, varnost posameznikov pa naj ne bi bila ogrožena (Svetlik in drugi 2004).

Slovenija je danes na področju trga dela tako v številnih potezah na ravni EU, srečuje pa se z naslednjimi ključnimi problemi oz. izzivi (Svetlik in drugi 2004):

a) Nizka stopnja delovne aktivnosti v določenih starostnih skupinah

Izstopa zlasti nižja aktivnost starejših in mlajših generacij, ki sta pogojeni s poznim vstopom na trg delovne sile in zgodnjim izstopom iz njega. Trend staranja prebivalstva in nizke rodnosti je v Sloveniji podoben večini evropskih držav, hkrati pa se tudi stopnja delovne aktivnosti vsega prebivalstva giblje okrog povprečja EU.

b) Prenizka izobrazbena in kvalifikacijska raven

V kakovosti delovne sile, merjene z izobrazbeno strukturo prebivalstva, Slovenija zaostaja za razvitejšimi evropskimi državami. Zlasti zaostaja v deležu aktivnega prebivalstva z več kot srednjo izobrazbo, ki je z 18% daleč pod večino evropskih držav, kjer ta znaša nad eno četrtino. Izobrazbena raven se izboljšuje, vendar predvsem na račun mlajših generacij, ki nadaljujejo šolanje na terciarni stopnji. Problematična pa ostaja nizka izobrazbena struktura starejših oseb, zato postajajo z leti nekonkurenčni na trgu dela. To je glavna ovira, da Slovenija še ni na znanju temelječa družba.

c) Prevelik delež nezahtevnih delovnih mest

Kakovost delovnih mest v Sloveniji, merjena s stopnjo zahtevanega znanja, je precej pod ravni razvitih držav. Raziskave govorijo o tem, da je mogoče dosedanje gospodarsko rast pripisati predvsem upravljanju s stroški in intenziviranju dela, ki je naletelo na zgornje meje v

delovno intenzivnih proizvodnjah. Premalo je bilo tehnološkega posodabljanja in (lastnega) razvoja. Povezanost med raziskovanjem (ustvarjanje znanja) in proizvodnjo (uporaba znanja) je izjemno šibka.

d) Strukturna neskladja

Za slovenski trg delovne sile so značilna izobrazbena, poklicna in regionalna strukturna neskladja. Najbolje so pokrite potrebe po delavcih s štiriletno srednjo izobrazbo ter tistih brez poklicne izobrazbe. Najslabše pa so pokrite potrebe po delavcih z nižjo poklicno ter z več kot srednjo izobrazbo. Pokritje potreb po delavcih v storitvenih dejavnostih je slabše kot v industrijskih in kmetijskih. Velike so tudi regionalne razlike. Razmerje med brezposelnimi in delovno aktivnimi je na območju Nove Gorice 7,6, na območju Ptuja in Murske Sobote pa 22,3.

e) Nezadostna fleksibilnost trga dela

Slovenija mora doseči večjo fleksibilnost na trgu dela in pri zaposlovanju, bolj pogoste delne in začasne zaposlitve, lažji pretok in mobilnost delovne sile. Ljudje morajo postati bolj odgovorni za svoje delo, zaposlitev in izobraževanje. Plačna politika mora v večji meri omogočiti prilagodljivost stroškov dela na podjetniški ravni, kjer se mora tudi povečati družbena odgovornost podjetij. Politike na trgu delovne sile morajo biti usklajene glede uravnavanja ponudbe in povpraševanja po delu, vključevati morajo elemente plačne politike, socialnih transferov in politike upokojevanja. Slovenija mora pripraviti širok nabor sprememb, ki bodo delodajalce spodbujale k odpiranju novih delovnih mest, iskalce zaposlitve pa, da bodo hitreje zasedli delovna mesta. Socialna država je pomembna za socialno stabilnost in kot taka tudi za gospodarsko rast. Socialni partnerji morajo izhajati iz odgovornosti za usklajenost svojih ravnanj in odločitev z ekonomskimi možnostmi in ne smejo ovirati ukrepov za večjo prilagodljivost trga dela, povečano vlogo podjetništva in bolj dinamične oblike zaposlovanja.

f) Neenak dostop do dela in kapitala

Slovenija je v primerjavi z razvitimi državami EU uspela ohraniti relativno visoko stopnjo socialne varnosti in enakosti moških in žensk, razen pri dostopu do vodilnih in bolj plačanih delovnih mest. Visoka stopnja socialne varnosti in varnosti zaposlenosti gre velikokrat na račun nizke prožnosti zaposlovanja, kar nekaterim skupinam (invalidom, mladim in starejšim) bolj škodi kot koristi in botruje dolgotrajni brezposelnosti oziroma ustvarja delitve med

privilegiranimi in depriviligiranimi socialnimi kategorijami. Tako se na trgu delovne sile pojavljajo posebne rizične skupine, kot so nekvalificirani, starejše osebe in invalidi, ki so izpostavljeni dolgotrajni brezposelnosti. Posamezniki, ki imajo znanje in sposobnosti, pa jih zaradi pomanjkanja kapitala ne morejo udejanjiti v obliki proizvodnih projektov.

Slovenijo čaka v prihodnjem obdobju v zvezi z omenjenimi problemi še precej dela, da bi izboljšala učinkovitost na trgu delovne sile in postala konkurenčna razvitejšim državam v Evropi. Povečati bo morala stopnjo delovne aktivnosti, predvsem stopnje zaposlenosti starejših, da bi preprečili njihovo prezgodnjo selitev med vzdrževano prebivalstvo, pa tudi mladih, ki bi morali dosegati z evropskimi državami primerljive stopnje izobrazbe v krajšem študijskem času (Bolonjski proces). Če naša država noče prevzeti vloge gospodarske (in socialne) periferije EU, mora izboljšati tudi izobrazbeno in kvalifikacijsko strukturo prebivalstva, ki se bo sposobno dejavno vključevati v procese pridobivanja, ustvarjanja, prenosa in uporabe znanja. V izobraževanje bo zato treba poleg mladih vključiti tudi veliko število odraslega prebivalstva in poudariti odgovornost za povečanje znanja vseh udeleženi v tem procesu; poleg javnih šolskih ustanov bo treba angažirati tudi druge institucije kot pobudnike znanja, dodatno spodbuditi zasebni sektor ter dati javno veljavo znanju, ki je pridobljeno izven formalnega sistema izobraževanja (certifikatni sistem). Povečati bo potrebno tudi delež zahtevnih in na znanju intenzivnih delovnih mest, saj so večji razvojni koraki možni le z bistvenim izboljšanjem proizvodne strukture. Gospodarska politika mora biti torej razvojno naravnana: okrepiti je treba razvojno in raziskovalno dejavnost v organizacijah ter njeno povezavo z univerzami in instituti, spodbujati tehnološko posodabljanje, menedžment znanja, zaposlovanje raziskovalcev v gospodarstvu, podjetništvo. S prehodom na zahtevnejša delovna mesta in dviganjem izobrazbene ravni lahko pričakujemo, da se bodo v prihodnosti na trgu delovne sile oz. pri zaposlovanju strukturna neskladja še povečala. Ta neskladja na trgu delovne sile bo potrebno reševati s povečanjem prožne varnosti. Povečanje prožnosti se nanaša tako na delodajalce kot na delojemalce. Pričakovati pa jo je mogoče le ob ustrezni gospodarski avtonomiji za prve in socialni varnosti za druge (povzeto po Svetlik in drugi 2004).

2.2 Brezposelnost

Kdo so brezposelni? Po definiciji Mednarodne organizacije dela (ILO) so to osebe, ki v poročevalskem tednu niso bile zaposlene ali samozaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo ter:

- so v zadnjih štirih tednih aktivno iskale delo in bi ga bile takoj (v dveh tednih) pripravljene sprejeti, če bi ga našle, ali
- so že našle delo in ga bodo začele opravljati v času po poročevalskem tednu (SURs 2003).

Poleg anketnega merjenja brezposelnosti (Anketa o delovni sili), ki je mednarodno harmonizirano z ILO standardom, brezposelnost merimo tudi registrsko. Pri nas dobimo registrske podatke iz Registra brezposelnih oseb na Zavodu RS za zaposlovanje. Pri registrskih podatkih gre za popolno zajetje. Zajemamo jih mesečno, po stanju na zadnji dan v mesecu. Registrirana brezposelna oseba je oseba, ki je prijavljena na Zavodu RS za zaposlovanje in ki ustreza vsem merilom brezposelnosti, določenim z Zakonom o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti.

Iz tabele (glej Tabelo 2.1.) je videti, da se registrirana brezposelnost v Sloveniji od leta 1988 hitro povečuje, kar gre med drugim pripisati naslednjima dvema dejavnikoma:

- *Slovenija se je v tem času osamosvajala od Jugoslavije, kar je pomenilo precejšnjo izgubo trgov ter posledično manjšo potrebo po delu.*
- *To je tudi čas prehoda iz sistema, ki je zagotavljal neposredno varnost zaposlitve, v sistem tržnega gospodarstva, ki je z uvajanjem fleksibilnejših oblik zaposlovanja pomenil večja tveganja na trgu dela.*

Trend naraščanja registrirane brezposelnosti se nadaljuje vse do leta 1993, ko je bila stopnja brezposelnosti v populaciji z 9,1 odstotkom najvišja, od leta 1994 pa se začne zmanjševati, kar kaže na prve znake povečane gospodarske aktivnosti, na določeno količino novih delovnih mest (predvsem začasnih zaposlitev) ter na podaljševanje časa, ki ga mlade generacije namenjajo izobraževanju ter tako odlagajo svoj prihod na trg delovne sile (Ignjatović 2002b, 21). V zadnjem letu svetovna gospodarska kriza vpliva na ponovno povečanje brezposelnosti, na kar kaže tudi naraščanje števila brezposelnih, prijavljenih na Zavodu RS za zaposlovanje. Ob koncu decembra 2008 je bilo namreč prijavljenih 66.239 brezposelnih oseb, konec julija 2009 pa kar 88.457 brezposelnih (ZRSZ 2009b). Po napovedih Urada RS za

makroekonomske analize in razvoj naj bi se število registrirano brezposelnih ob koncu letošnjega leta (leta 2009) približalo celo 100.000 (UMAR 2009).

Tabela 2.1: Značilne skupine registrirano brezposelnih

Leto/ obdobje	Povprečni deleži posameznih kategorij v letih od 1995 do 2007						
	Povprečno število registrirano brezposelnih	Stari do 26 let	Iščejo prvo zaposlitev	Ženske	Brezposelni nad 1 leto	Brez strokovne izobrazbe	Stari 40 let in več
1988	21.342	51,9	28,7	47,3	36,9	57,1	14,5
1990	44.623	51,4	26,5	47,9	37,4	49,8	16,1
1991	75.079	47,8	22,2	44,7	41,8	46,1	19
1993	129.087	37,4	19	43,8	54,8	45,3	28,2
1995	121.483	32,2	19,7	46,7	61,9	46,6	34
1996	119.799	31,4	19,4	48,1	56,1	47	36,6
1997	125.189	29,1	18,3	48,8	57,4	47,1	40,8
1998	126.080	26,3	18,1	49,9	61,7	46,9	46
1999	118.951	25,8	18,7	50,6	63,7	47,5	48,5
2000	106.601	23,4	17,9	50,7	62,9	47,2	51,7
2001	101.857	24,1	18,8	50,8	58,9	47	50,5
2002	102.635	24	19,6	51,2	54,4	47	49,4
2003	97.674	26,1	23,2	52,8	48,6	44,2	44,1
2004	92.826	26,2	25,2	53,1	46,2	41,6	42,8
2005	91.889	24,2	24,3	53,8	47,3	40,8	43,6
2006	85.836	21,2	22,3	54,8	48,8	39,3	46,3
2007	71.336	16,7	19,4	54,9	51,2	39,3	52,1

Vir: ZRSZ (2007a).

Brezposelnost v Sloveniji ni enakomerno porazdeljena med populacijo, temveč so nekatere socialne in demografske skupine bolj prizadete od drugih. Kot prikazuje zgornja tabela (glej Tabela 2.1), v Sloveniji za najbolj ranljive veljajo naslednje skupine:

- mladi (stari do 26 let) in iskalci prve zaposlitve;
- stari 40 let in več in dolgotrajno brezposelni;
- ženske;
- skupine brez strokovne izobrazbe (Ignjatović 2002b, 20).

Kaj se s temi skupinami dogaja na slovenskem trgu delovne sile v zadnjih letih, pa si bomo na kratko pogledali v nadaljevanju.

a) Mladi (stari do 26 let)

Brezposelnost mladih, za katere je značilno, da nimajo delovnih izkušenj, v Sloveniji kot tudi drugod po Evropi, ostaja problem. Stopnje njihove brezposelnosti so namreč, podobno kot v večini držav EU, približno dvakrat višje kot stopnje brezposelnosti v celotni populaciji. Vendar, če pogledamo tabelo (glej Tabelo 2.1.), vidimo, da se s pomočjo nekaterih ukrepov aktivne politike zaposlovanja delež mladih (manj kot 26 let) med registrirano brezposelnimi občutno zmanjšuje (iz 51,9% leta 1988 na 21,2% leta 2006, leta 2007 pa celo na 16,7%). Po drugi strani pa velja posebej opozoriti, da se delež iskalcev prve zaposlitve med registrirano brezposelnimi osebami, ki je bil skozi celotno obdobje 90. let v upadu, po letu 2000 konstantno dviguje in je v letu 2003 znašal že 23,2 odstotka, leta 2004 pa že dobro četrtno registrirano brezposelnih oseb. Leta 2007 je odstotek sicer padel na 19,4, vendar, glede na negativne gospodarske trende, lahko v prihodnosti pričakujemo ponoven porast. Trbančeva (2005a) opozarja na problem povečevanja deleža iskalcev prve zaposlitve med registriranimi dolgotrajno brezposelnimi osebami. Leta 2003 je znašal že 20,6 odstotkov, leta 2004 pa celo 22,5 odstotkov, kar pomeni, da je bila več kot petina dolgotrajno brezposelnih oseb (nad eno leto) iskalcev prve zaposlitve. Podatki jasno kažejo, da se v zadnjih letih zaostruje situacija iskalcev prve zaposlitve in to do take mere, da vedno pogosteje postajajo dolgotrajno brezposelni, kar je pri mladih osebah brez delovnih izkušenj izrazito problematično.

b) Stari 40 let in več in dolgotrajno brezposelni

Delež dolgotrajno brezposelnih in delež brezposelnih, starejših od 40 let se je kar precej povečal. Tako je bilo leta 1988 med vsemi registrirano brezposelnimi dolgotrajno brezposelnih 36,9%, leta 2007 pa že več kot polovico, to je 51,2%. Še bolj pa se je povečal delež brezposelnih, starejših od 40 let. Leta 1988 je delež teh brezposelnih znašal 14,5%, leta 2007 pa kar 52,1%. Razloge za naraščajočo dolgotrajno brezposelnost in brezposelnost starejših lahko iščemo v odsotnosti njihovega izobraževanja skozi vsa življenjska obdobja. Prestrukturiranje gospodarstva je v preteklih letih namreč pomenilo tudi spreminjanje zahtev po določenem znanju in spretnostih, ki naj bi jih imela delovna sila. Tako so naraščale razlike med ponudbo in povpraševanjem oziroma med zahtevnostjo del in poklicev na eni strani ter poklicno in izobrazbeno strukturo delovne sile, še zlasti starejših, na drugi strani. Znanje, ki jim ga je dal prejšnji izobraževalni sistem, je v novem sistemu postalo manj uporabno. Da bi bila ta skupina na trgu dela v prihodnje bolj konkurenčna, se bo v večji meri potrebno zavedati pomena vseživljenjskega učenja.

c) Ženske

Delež žensk med registrirano brezposelnimi osebami do konca 90. let v Sloveniji ni bil problematičen, saj so stečaji in tehnološki viški v prvi polovici 90. let prizadeli predvsem dejavnosti, ki so pretežno zaposlovale moško delovno silo (zato se je delež žensk med brezposelnimi v prvi polovici 90. let celo zmanjševal in je leta 1993 znašal samo 43,8 odstotka). Od druge polovice 90. let naprej pa je s presežki in odpuščanji v tekstilni in obutveni industriji začel delež žensk med brezposelnimi naraščati in od leta 1999 naprej predstavlja nekaj nad polovico vseh registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji. Podatek za leto 2007 tako govori o 54,9% žensk med brezposelnimi.

Pač pa je položaj žensk že nekaj let bolj zaostren med mladimi, saj so tam njihovi deleži višji kot med vsemi brezposelnimi. Trbančeva (2005a) navaja podatek iz leta 2004, ko so ženske med vsemi brezposelnimi predstavljale 53,1 odstotkov, njihov delež med iskalci prve zaposlitve pa je bil 56,6 odstotkov, med brezposelnimi starimi do 26 let pa 53,8 odstotkov.

d) Skupine brez strokovne izobrazbe

Da se zaposlitvene možnosti dejansko izboljšujejo z izobrazbo, dokazujejo relativne stopnje brezposelnosti po izobrazbi. Trbančeva (2005a) navaja podatek za leto 2002, ko so bile v Sloveniji v celotni populaciji relativne stopnje brezposelnosti med slabo izobraženimi 9 odstotkov, med srednje izobraženimi 6 odstotkov in med visoko izobraženimi 2 odstotka. Med vsemi registrirano brezposelnimi osebami v Sloveniji je bilo leta 2007 še vedno 39,3 odstotka takih, ki so imeli zgolj nižje poklicne tečaje, končano osnovno šolo ali še manj.

Za bolj podrobno obravnavanje sem od zgoraj navedenih skupin, ki nosijo največ tveganja na trgu delovne sile, izbrala skupino mladih, ki jim bom v nadaljevanju posvetila tudi vso svojo pozornost.

2.2.1 Mladi in brezposelnost

2.2.1.1 Mladi kot družbena skupina

Pojem mladost označuje življenjsko obdobje prehodov iz otroštva v odraslost oziroma obdobje, v katerem poteka proces vključevanja posameznikov v vse pomembnejše družbene vloge, s katerimi je določena odraslost (Trbanc 2005a). Eden ključnih prehodov je prehod iz

šolanja v zaposlitev, saj prav ta mladim omogoča socialno-ekonomsko neodvisnost in jih postavi v enakopraven položaj z ostalimi člani družbe. Brezposelnost za mlade lahko pomeni vrsto negativnih posledic, kot so negativno oblikovanje odnosa do dela in delovne etike, razvoj slabe samopodobe in občutek neobvladovanja življenja, podaljševanje ekonomske in socialne odvisnosti mladih, pozno osamosvajanje in odločanje za lastno družino ipd.

Sama bom v nadaljevanju v skupino mladih uvrščala osebe do 30. leta starosti, saj se danes čas šolanja podaljšuje, mladi na trg dela vstopajo kasneje, zato tudi ugotavljanje brezposelnosti mladih z omejitvijo na nižje starosti ne bi bilo realno.

2.2.1.2 Mladinski trgi delovne sile

Mlade ločijo od drugih kategorij na trgu delovne sile nekatere značilnosti, ki vplivajo na odnos delodajalcev do njih. Strokovnjaki govorijo o mladinskih trgih delovne sile kot o posebnih segmentih trgov delovne sile, na katerih je na eni strani zaloga mladih, ki iščejo prve stalne zaposlitve (po končanem šolanju), na drugi strani pa zaloga delovnih mest, ki so jih delodajalci pripravljene mladim brez delovnih izkušenj ponuditi (Trbanc in Verša 2002, 339).

Trbančeva (2005b, 18–21) navaja lastnosti, po katerih se mladi razlikujejo od starejših kategorij delovne sile. Te lastnosti lahko opišemo kot *konkurenčne prednosti* ali pa kot *slabosti* mladih na trgu delovne sile.

Kot konkurenčne prednosti mlade delovne sile avtorica vidi naslednje lastnosti:

- *novejše in kompleksno znanje*, ki ga mladi prinašajo iz izobraževalnega procesa;
- mladi v primerjavi s starejšo delovno silo premorejo več *spretnosti in kompetenc*, po katerih je zaradi spreminjajoče se narave dela in delovnih procesov pri delodajalcih veliko povpraševanje in ki pogosto predstavljajo dodatne pogoje oziroma prednosti v konkurenci za zaposlitev (npr. uporaba računalnika in računalniških aplikacij ter interneta, sposobnost iskanja in uporabe raznih informacij, komunikacijske spretnosti, delo v skupinah, projektno delo, aktivna uporaba tujih jezikov ipd);
- *mladi so bolj sprejemljivi za spremembe v delovnem procesu, bolj inovativni, prilagodljivi in manj zahtevni*, zato so pogosto pripravljene sprejeti slabšo zaposlitev (manj zahtevno glede na svojo izobrazbo). Te lastnosti so pri vse večji fleksibilnosti trgov delovne sile konkurenčna prednost mladih.

Konkurenčne pomanjkljivosti mlade delovne sile pa so:

- *pomanjkanje delovnih izkušenj*, saj dajo izobrazbi uporabno vrednost šele delovne izkušnje. Poleg tega delodajalci iz delovne zgodovine (kariere) posameznika lahko sklepajo na nekatere lastnosti, kakršne so stalnost, pripadnost, delovna (karierna) oblikovanost, dejanska usposobljenost za neko vrsto dela in podobno;
- *manjša odgovornost, manjša pripadnost, nestalnost, nezrelost, nagnjenost k spremembam utečenih praks* in podobne lastnosti, zaradi katerih naj bi bili za delodajalce tvegana delovna sila.

2.2.1.3 Slovenski mladinski trg delovne sile

Na položaj mladih na trgu delovne sile, predvsem na gibanja mladinske brezposelnosti in zaposlovanja, vplivajo različne, med seboj prepletene in kompleksne okoliščine, trendi in regulativni posegi, ki vplivajo bodisi na kvaliteto (izobrazbeno in kvalifikacijsko strukturo) in obseg ponudbe mladih, bodisi na povpraševanje po mladi delovni sili, ali pa na način, kako je regulirano srečevanje ponudbe in povpraševanja (ukrepi aktivne politike zaposlovanja in ukrepi za spodbujanje zaposlovanja mladih).

V nadaljevanju bomo spoznali nekatere najbolj pomembne dejavnike po Trbančevi (2005a), ki vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile oziroma se seznanili, kako ti dejavniki v tem trenutku vplivajo na položaj (predvsem na zaposlovanje in brezposelnost) mladih v Sloveniji.

a) Gospodarska gibanja

Povezanost gibanj zaposlovanja z ekonomskimi cikli, tokovi in nihanji je pri zaposlovanju mladih še posebej izrazita, saj v obdobjih gospodarske recesije brezposelnost najprej prizadene tiste, ki v sistem zaposlenosti šele vstopajo, to pa so v prvi vrsti mladi po končanem šolanju, ter mladi, ki so zaposleni po pogodbah za določen čas. To še posebej velja v primerih, ko je odpuščanje stalno zaposlene delovne sile tego regulirano in dolgotrajno. V Sloveniji se trenutno soočamo z negativnimi gospodarskimi trendi, zaradi česar, v skladu s povedanim, lahko v prihodnjem letu pričakujemo precejšnje povečanje brezposelnosti mladih, četudi smo v zadnjih letih beležili trend upadanja le-te.

b) Demografska gibanja

Upad rodnosti je v Evropi že dolgotrajen trend, ki ob hkratnem podaljševanju življenjske dobe prebivalstva vodi v staranje populacij v vseh evropskih državah. Slovenija sodi med s staranjem populacije najbolj ogrožene evropske države. Manjši deleži mladih v populaciji pomenijo manjši pritok mladih na trg delovne sile, posledica česar je predvsem postopno znižanje stopenj mladinske brezposelnosti. Glede na napovedi o prihajajočem pomanjkanju delovne sile, lahko, po izboljšanju gospodarskih razmer, pričakujemo nadaljnje zniževanje stopenj mladinske brezposelnosti, vendar pa le do določene mere, saj lahko strukturna neskladja na trgu pripeljejo do situacije, ko bo v nekaterih segmentih primanjkovalo delovne sile, v drugih pa bo ponudba še vedno zelo visoka.

c) Spremembe v izobraževalnih sistemih in podaljševanje izobraževanja

Zaradi dinamike sprememb na področju dela in zaposlovanja in sorazmerno visoke mladinske brezposelnosti je Slovenija, kot večina evropskih držav, v 90. letih izvedla izobraževalno reformo, ki je zajela nekatere institucionalne spremembe v izobraževalnem sistemu in kurikularno prenavo vzgojno-izobraževalnih programov.

Vse večji pomen znanja (izobrazbe) in usposobljenosti na trgu delovne sile pa je vplival na podaljševanje izobraževanja mladih. Posledica tega je zmanjšana delovna aktivnost mladih (v starosti 15 do 24 let) in kasnejši vstop na trg delovne sile. Hkrati se konkurenca za delovna mesta med dobro izobraženimi mladimi povečuje, še posebej med iskalci prvih zaposlitev, zaradi česar se tudi visoko izobraženi mladi vse pogosteje soočajo z brezposelnostjo. Pojavlja se zlasti vprašanje strukturnih neskladij, namreč (pre)velike ponudbe na nekaterih tržnih segmentih (za nekatera področja) in premajhne ponudbe na tehničnih, tehnoloških in naravoslovnih področjih, kjer je povpraševanje po delovni sili sicer že nekaj časa visoko.

d) Povečevanje fleksibilnosti na trgih delovne sile

Povečana dinamika prehodov mladih med različnimi statusi je tesno povezana s spremembami na trgih delovne sile, ki jih prinašajo globalizacija, tehnološki razvoj, pritisk na produktivnost in povečane potrebe po fleksibilnosti delovne sile. Za mlade, ki na novo vstopajo na trg delovne sile oziroma v zaposlitve, je veliko verjetnejše, da jih bodo zajeli novi zaposlitveni vzorci, pomanjkanje delovnih mest in brezposelnost, kot za skupine delovne sile, ki so na trgu že dalj časa. Mladi se tako ob vstopu na trg delovne sile srečujejo z močno spremenjeno strukturo zaposlitvenih možnosti, ki jo predstavlja predvsem povečanje manj varnih zaposlitev, še posebej zaposlitev za krajši delovni čas in zaposlitev za določen čas.

e) Reguliranje zaposlovanja in politika zaposlovanja

Način, kako je zaposlovanje regulirano v zaposlitveni zakonodaji (še posebej zakoni in načini zaposlovanja in odpuščanja delovne sile), seveda močno vpliva na to, kako hitro in v kakšnih zaposlitvah se mladi zaposlujejo. Zelo pomemben mehanizem spodbujanja zaposlovanja mladih oziroma preprečevanja njihove (dolgotrajne) brezposelnosti so programi aktivne politike zaposlovanja. V Sloveniji je programov zaposlovanja, ki bi se usmerjali samo na mlade, zelo malo. Obstajajo na primer programi, namenjeni socialnemu vključevanju mladih osipnikov (Projektno učenje za mlade) in pa nekateri programi poklicnega informiranja in svetovanja. Se pa mladi lahko vključujejo v različne programe zaposlovanja, ki so sicer namenjeni brezposelnim osebam. Najpogosteje se vključujejo v programe podpore za načrtovanje kariere in iskanje zaposlitve (krajše delavnice), klube za iskanje zaposlitve, programe za pridobivanje dodatnih znanj in spretnosti (krajši programi), program usposabljanja na delovnem mestu, program 10.000 in v lokalne zaposlitvene programe, vključno z javnimi deli.

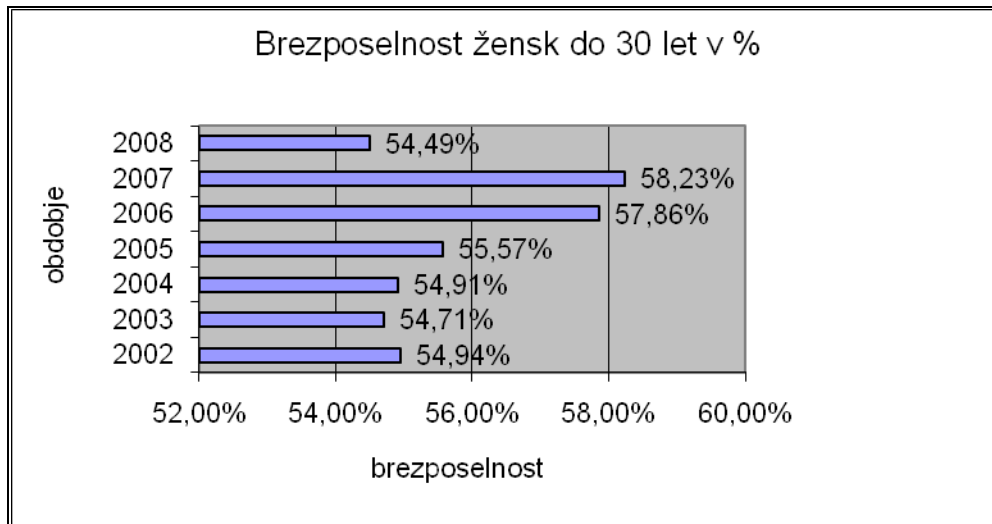
2.2.1.4 Ranljive skupine mladih

Če so bili mladinski trgi dela včasih relativno homogeni in so bili mladi v prehodu iz šolanja v zaposlitev v podobnem položaju, pa v zadnjem desetletju raziskovalci ugotavljajo, da so ti segmenti notranje vse bolj diferencirani in da so mladi v zelo različnih položajih že pri vstopu na trg delovne sile in pri prvih zaposlitvah (Trbanc 2005a).

V tem delu bom poskušala ugotoviti, kako nekatere neodvisne spremenljivke (spol, izobrazba, krajevna območja) vplivajo na brezposelnost mladih, starih do 30 let, in na ta način tudi določiti tiste najbolj ranljive skupine mladih, ki so na trgu dela v najslabšem položaju.

a) Spol

Graf 2.1: Odstotki brezposelnosti žensk v primerjavi z moškimi starimi do 30 let v decembru 2002–2008

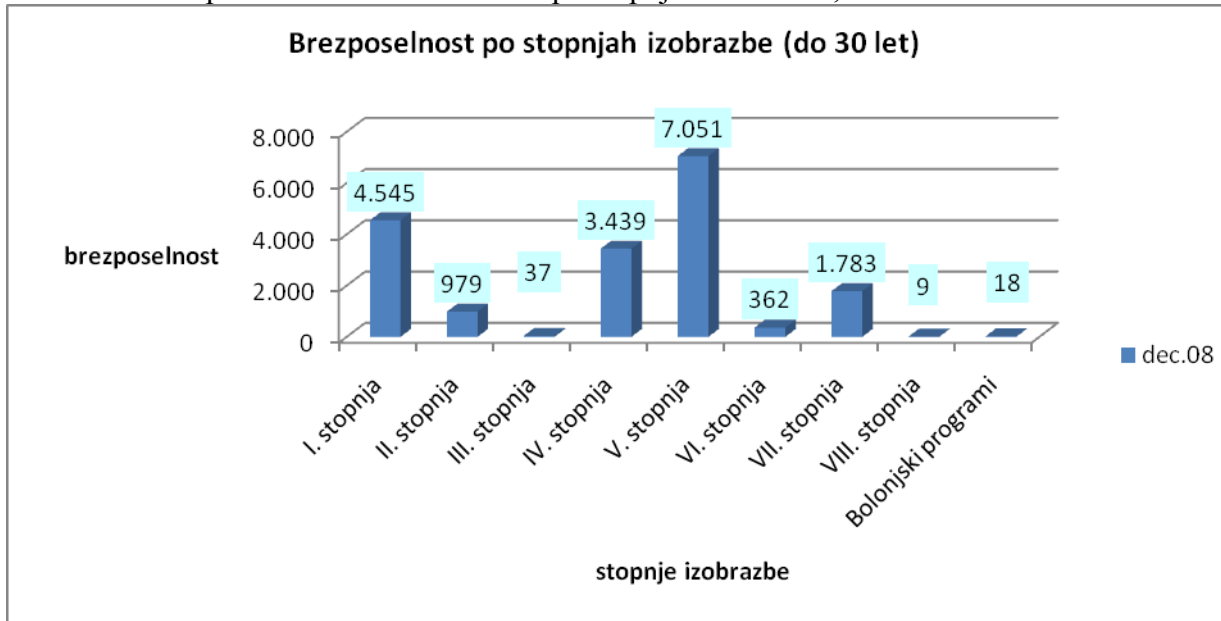
Vir: Spruk (2008).

Položaj žensk je še posebej zaostren med mladimi, saj so tu njihovi deleži brezposelnosti višji kot med vsemi brezposelnimi. Iz grafa (glej Graf 2.1) lahko hitro ugotovimo, da deleži mladinske ženske brezposelnosti v letih od 2002 do 2008 vseskozi opazno presegajo moško brezposelnost. Ženska brezposelnost je med mladimi naraščala vse do leta 2007, ko je dosegla 58,23%, nakar leta 2008 upade na 54,49%.

Menim, da so take razlike v brezposelnosti med spoloma pri mladih predvsem posledica odpora delodajalcev do zaposlovanja mladih žensk, saj pri teh obstaja več možnosti raznih odsotnosti iz dela (porodniški dopusti, varstvo majhnih otrok ipd).

b) Stopnja izobrazbe

Graf 2.2: Brezposelnost mladih do 30 let po stopnjah izobrazbe, december 2008

Vir: Spruk (2008).

Na brezposelnost mladih vpliva tudi stopnja njihove izobrazbe, saj se z večanjem zahtev na delovnih mestih zmanjšujejo potrebe po slabo izobraženih oz. neizobraženih kadrih. Kot kaže graf (glej Graf 2.2), je bilo v letu 2008 daleč največ brezposelnih mladih z dokončano peto stopnjo izobrazbe, bilo jih je 7.051, kar si lahko razlagamo z dejstvom, da največ oseb doseže ravno to stopnjo izobrazbe, torej je konkurenca za ustrezna delovna mesta med njimi tudi največja. Zaskrbljujoče visoko število brezposelnih mladih je tudi s sedmo stopnjo izobrazbe, teh je bilo v letu 2008 1.783. Tudi ta številka kaže na vedno večje zanimanje za šolanje na terciarni ravni in tako na večjo konkurenco med mladimi diplomanti, hkrati pa na to, da že nekaj časa prevladuje zanimanje za družboslovne študije, kjer ponudba znatno presega povpraševanje. Problem brezposelnosti visoko izobraženih je v Sloveniji pomembno povezan s tehnološko razvitostjo našega gospodarstva, ki ne sledi povečani izobrazbeni strukturi prebivalstva.

c) Vrsta izobrazbe

Večja brezposelnost mladih z določeno strokovno izobrazbo je lahko posledica tako presežne ponudbe teh kadrov kot tudi neustrezne stopnje njihove strokovne izobrazbe. Največ

brezposelnih mladih je bilo decembra, leta 2008 v naslednjih skupinah strokovne izobrazbe (glej Tabela 7.1 v prilogi): ekonomisti in sorodni (2.325), trgovinci (975), poklici v zdravstvu (647), pridelovalci rastlin (617), administratorji in sorodni (610), pridelovalci hrane (597), električarji (537), mehaniki in strojniki (527), vzgojitelji in učitelji (465), izdelovalci oblačil (463) (Spruk 2008).

Med mladimi diplomanti s sedmo stopnjo izobrazbe pa je bilo največ brezposelnih v teh skupinah strokovne izobrazbe (glej Tabela 7.2 v prilogi): ekonomisti in sorodni (188), družboslovci (155), vzgojitelji in učitelji (132) in pravniki (80) (Spruk 2008).

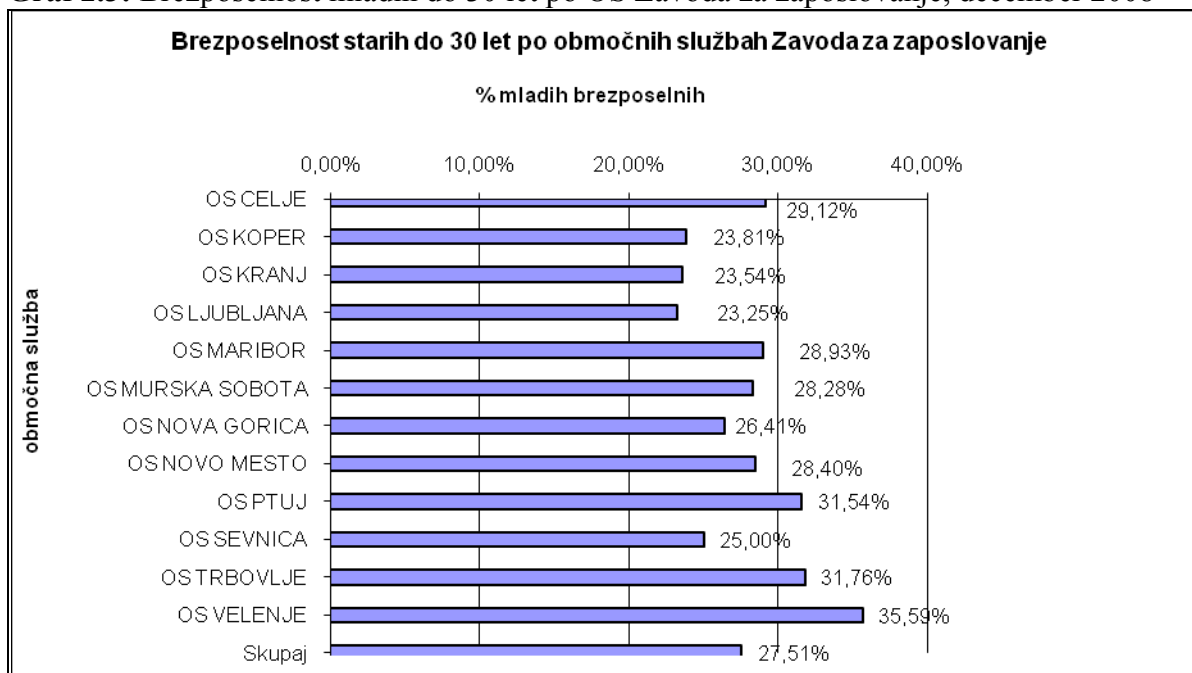
d) Območje bivanja

Tabela 2.2: Vsi brezposelni in mladi do 30 let po območnih službah Zavoda za zaposlovanje, december 2008

	Vsi	do 30	do 30 %
OS CELJE	7.678	2.236	29,12%
OS KOPER	3.603	858	23,81%
OS KRANJ	4.546	1.070	23,54%
OS LJUBLJANA	13.770	3.202	23,25%
OS MARIBOR	10.762	3.113	28,93%
OS MURSKA SOBOTA	7.202	2037	28,28%
OS NOVA GORICA	2.370	626	26,41%
OS NOVO MESTO	3.102	881	28,40%
OS PTUJ	3.126	986	31,54%
OS SEVNICA	2.696	674	25,00%
OS TRBOVLJE	2.295	729	31,76%
OS VELENJE	5.089	1.811	35,59%
Skupaj	66.239	18.223	27,51%

Vir: Spruk (2008).

Graf 2.3: Brezposelnost mladih do 30 let po OS Zavoda za zaposlovanje, december 2008

Vir: Spruk (2008).

Glede na podatke za leto 2008 ugotavljam, da se deleži mladinske brezposelnosti razlikujejo tudi po regijah. Za Slovence značilna nizka stopnja mobilnosti oz. pripravljenosti sprejeti delovno mesto, ki je nekoliko dlje oddaljeno od domačega kraja, je prav gotovo eden izmed dejavnikov, ki pripomorejo k temu pojavu. Tako največji odstotek mladinske brezposelnosti beležijo v območni službi Zavoda za zaposlovanje Velenje, ki je leta 2008 znašal 35,59%. Problem je predvsem v neskladnosti ponudbe in povpraševanja, saj na območju močno primanjkuje kadrov za področja kovinarstva, gradbeništva in strojništva. Visok delež mladinske brezposelnosti je značilen tudi za OS Trbovlje (31,76%) in OS Ptuj (31,54%). Nižje deleže mladinske brezposelnosti pa beležijo v OS Ljubljana (23,25%) in OS Kranj (23,54), kjer je ponudba delovnih mest nekoliko bolj pestra.

3 SLOVENSKA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V OKVIRU EVROPSKE

Slovenska politika zaposlovanja je usklajena z Evropsko strategijo zaposlovanja (v nadaljevanju ESZ), saj je kot polnopravna članica EU dolžna upoštevati njene smernice in jih vključiti v svoje akcijske načrte. Namen ESZ je namreč usmerjati in zagotavljati usklajevanje prednostnih nalog politike zaposlovanja, ki jo podpirajo države članice na ravni EU (Urad Vlade RS za komuniciranje 2006). Zaposlovanje je bilo na ravni EU prvič usklajeno leta 1997 z Amsterdamsko pogodbo, ki državam članicam narekuje razvoj nacionalnih strategij zaposlovanja, usklajenih na ravni EU. Istega leta je bila na vrhu v Luksemburgu sprejeta evropska strategija zaposlovanja in določene prve smernice za zaposlovanje, ki so temeljile na štirih stebrih: izboljšanju zaposljivosti, razvoju podjetništva, spodbujanju prilagodljivosti podjetij in zaposlenih ter krepitvi politike enakih možnosti. Leta 2000 je bila na vrhu v Lizboni izoblikovana še širša strategija zaposlovanja, s katero naj bi EU do leta 2010 postala najbolj konkurenčno, dinamično ter na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, ki zagotavlja polno zaposlenost, ekonomsko in socialno kohezijo ter varstvo okolja in trajnostni razvoj (Evropska komisija 2008). Napredek, ki je bil dosežen v petih letih izvajanj Lizbonske strategije, ni bil zadovoljiv, razkorak med potencialom rasti v Evropi in rastjo drugih gospodarskih partnerjev pa se je še povečal. Zato je Evropska komisija, februarja 2005 pod naslovom Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in delovna mesta - Nov začetek za Lizbonsko strategijo, državam članicam predlagala spremembe Lizbonske strategije. Temeljna cilja partnerstva za rast in delovna mesta sta višja in stabilnejša gospodarska rast ter ustvarjanje več in bolj kakovostnih delovnih mest (Evropska komisija 2008).

V zvezi z zaposlovanjem Slovenija danes sprejema številne ukrepe za izboljšanje socialne varnosti in delovnih mest na podlagi integriranih smernic za zaposlovanje, ki jih je julija 2008 sprejel Svet EU. Smernice zaposlovanja so del integriranih smernic za rast in zaposlovanje za obdobje 2008–2010, ki temeljijo na treh stebrih: makroekonomskih politikah, mikroekonomskih reformah in politikah zaposlovanja. Ti stebri skupaj prispevajo k uresničevanju ciljev trajnostne rasti in zaposlovanja ter krepijo socialno kohezijo.

Evropske smernice zaposlovanja za obdobje 2008–2010 so:

- *Smernica 17*: izvajanje politike zaposlovanja, usmerjene v doseganje polne zaposlenosti, izboljšanje kakovosti in produktivnosti dela ter krepitev socialne in teritorialne kohezije;
- *Smernica 18*: spodbujanje pristopa k zaposlitvi po življenjskih obdobjih;
- *Smernica 19*: zagotavljanje vključujočih trgov dela, izboljšanje privlačnosti dela in zagotavljanje, da se iskalcem zaposlitve, tudi depriviligiranim (prikrajšanim) osebam in neaktivnim osebam, izplača delati;
- *Smernica 20*: izboljšanje usklajenosti potreb trga dela;
- *Smernica 21*: spodbujanje fleksibilnosti v povezavi z varnostjo zaposlitve in zmanjševanje segmentacije trgov dela, ob upoštevanju vloge socialnih partnerjev;
- *Smernica 22*: skrbeti za takšno politiko in obremenitev dela, ki bosta spodbujala zaposlovanje;
- *Smernica 23*: razširjanje in izboljšanje naložb v človeški kapital;
- *Smernica 24*: prilagajanje sistemov izobraževanja in usposabljanja novim zahtevam glede usposobljenosti (Ur. l. EU L198/47).

Ključni poudarek ESZ je na principu 'aktivacije' oziroma na dajanju prednosti aktivni politiki zaposlovanja pred pasivno. Z namenom povečanja stopnje zaposlenosti in aktivnosti prebivalstva se ESZ usmerja k aktiviranju s trga delovne sile izključenih posameznikov, ki so sposobni za delo, aktiviranju sistemov zagotavljanja varnosti na način, ki bi omogočal fleksibilnost in varnost, ter aktiviranju institucij, ki igrajo pomembno vlogo pri implementaciji aktivacijskih politik v praksi, to je zlasti javnih zavodov za zaposlovanje (Kopač 2004, 99).

Tej politiki se prilagaja tudi Slovenija, ki postopoma znižuje izdatke za pasivno politiko zaposlovanja, povečuje pa se delež državnega proračuna za aktivno politiko zaposlovanja (Svetlik in Batič 2002, 194). Kljub temu Slovenija, po ugotovitvah vladnega urada za makroekonomske analize, za aktivno politiko zaposlovanja še vedno namenja precej manj denarja kot druge razvite države članice EU. Danska na primer za ukrepe aktivne politike zaposlovanja namenja kar 1,79 odstotka BDP, malenkost manj Finska in Švedska, Nemčija 1,62 odstotka, Slovenija pa za potrebe že več let namenja le 0,4 odstotka BDP, v letih 2004 in 2005 celo le 0,34 odstotka (Marn 2006).

Tabela 3.1: Izdatki za aktivno in pasivno politiko zaposlovanja v obdobju 2000–2008 (v EUR)

LETO	Aktivna politika zaposlovanja - APZ	Pasivna politika zaposlovanja
2000	50.805.497	99.173.833
2001	70.948.981	114.396.056
2002	66.708.105	106.471.774
2003	71.171.388	109.116.504
2004	70.247.603	105.237.829
2005	59.704.813	112.243.426
2006	57.225.253	118.878.846
2007	43.658.932	103.537.981
2008	42.879.161	99.707.717

Vir: Šribar (2009).

Iz zgornje tabele je razvidno (glej Tabelo 3.1), da so izdatki ZRSZ za pasivno politiko zaposlovanja občutno višji kot za aktivno. To bo postopoma potrebno spremeniti tako, da bodo prevladovala vlaganja v aktivno politiko zaposlovanja. Potrebno je namreč vedeti, da naraščanje stopenj brezposelnosti in podaljševanje trajanja le-te predstavljata veliko finančno breme za sisteme socialne varnosti za primer brezposelnosti. V današnjih časih, ko je najbolj problematična strukturna brezposelnost, ki je posledica predvsem hitrega tehnološkega razvoja, problema niti ni smiselno reševati le z ukrepi pasivne politike zaposlovanja. Danes so namreč ključnega pomena znanje in sposobnosti, zaradi česar bodo sistemi socialne varnosti za primer brezposelnosti poleg zagotavljanja denarnih dajatev morali zavarovancem ponujati tudi različne programe in ukrepe izobraževanja ter usposabljanja, s katerimi se jim povečujejo možnosti za reintegracijo na trg delovne sile (Kopač 2002, 165). Povečati se mora torej vloga aktivne politike zaposlovanja, saj le-ta, za razliko od pasivne politike zaposlovanja, ki z denarnimi sredstvi blaži socialno ekonomski položaj ogroženih posameznikov, teži k zagotavljanju ekonomske aktivnosti in zaposljivosti čim širšemu krogu posameznikov. Glede na cilje pasivne in aktivne politike zaposlovanja, menim, da le s poudarkom na slednji lahko pripomoremo k večji gospodarski rasti, saj so za uspešno gospodarstvo potrebni aktivni in kompetentni posamezniki. Tako tudi svojo pozornost v nadaljevanju namenjam aktivni politiki zaposlovanja.

3.1 Aktivna politika zaposlovanja v Sloveniji

Aktivno politiko zaposlovanja (v nadaljevanju APZ) Janoski (v Svetlik in Batič 2002, 174) označuje kot nabor raznovrstnih programov in ukrepov, s katerimi država neposredno in selektivno posega na trg delovne sile, da bi med delovno aktivne (zaposlene ali samozaposlene) vključila in/ali v tem statusu zadržala čim več delovno sposobnega prebivalstva in da bi preprečila in/ali zmanjšala brezposelnost. Običajno vključuje programe zaposlovanja, usposabljanja in ustvarjanja delovnih mest.

V Sloveniji se je APZ v praksi začela uveljavljati v začetku devetdesetih let, ko se je ob uvajanju tržnega gospodarstva, ki je povzročilo zapiranje nedonosnih proizvodenj, tehnološko posodabljanje, odpravljanje podzaposlenosti in odpuščanje presežnih delavcev, začela hitro povečevati odkrita brezposelnost. Pri tem je bilo, in je še danes, uveljavljanje APZ najbolj potrebno zaradi strukturne brezposelnosti, ki je zaradi pospešenega uvajanja novih tehnologij vse bolj izrazita, saj te zahtevajo vse več in vse bolj specifično znanje in sposobnosti zaposlenih. Izobraževalni sistem, oziroma širše, sistem prenosa znanj na zaposlene, tej dinamiki težko sledi. Nastaja nesorazmerje med vse krajšimi tehnološkimi in vse daljšimi izobraževalnimi cikli. Dokler so v proizvodnji prevladovali polkvalificirani oziroma priučeni delavci, so se lahko razmeroma hitro preusmerjali iz podjetja v podjetje oziroma iz panoge v panogo. Nova tehnologija pa prinaša vse več zahtevnih del, za opravljanje katerih so potrebni temeljita prekvalifikacija, doizobraževanje, dodatno temeljno znanje in podobno.

V Sloveniji po Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 107/06 – uradno prečiščeno besedilo, v nadaljevanju ZZZPB) velja, da program ukrepov aktivne politike zaposlovanja sprejme Vlada Republike Slovenije, po posvetovanju s socialnimi partnerji za proračunsko ali plansko obdobje. Program APZ v skladu z določbami ZZZPB prispeva k uresničevanju srednjeročnih smernic in strateških dokumentov razvoja trga dela in zaposlovanja, sprejetih na ravni države in Evropske unije.

Aktualni program APZ je pripravljen za obdobje 2007–2013 in opredeljuje ključne naloge na trgu dela in strateške cilje, ki jih bo uresničeval z ukrepi in v njih opredeljenimi aktivnostmi, spremljal pa jih bo s posameznimi kazalci.

Osnovnih strateških ciljev APZ za omenjeno obdobje je šest in so naslednji:

- povečanje zaposlenosti in znižanje brezposelnosti;
- preprečevanje prehoda v dolgotrajno brezposelnost (znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih) in povečanje prehoda v zaposlitev;
- zmanjšati strukturno brezposelnost: povečanje zaposljivosti z dvigom izobrazbe usposobljenosti in izboljšanjem veščin (izboljšanje izobrazbene sestave brezposelnih),
- povečanje prilagodljivosti in konkurenčnosti zaposlenih;
- spodbujanje novega zaposlovanja (povečanje števila podprtih projektov za razvoj novih zaposlitvenih možnosti);
- okrepitev socialne vključenosti (znižanje deleža prejemnikov denarnega nadomestila in denarne socialne pomoči med brezposelnimi) (ZRSZ 2007b).

Aktivnosti Programa Aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013, ki naj bi pripomogle k reševanju omenjenih ciljev in nalog na trgu dela Republike Slovenije, so razvrščene v štiri ukrepe. Vsi ukrepi so v programu opredeljeni po treh elementih, in sicer po *namenu ukrepa, po predvidenih aktivnostih in kazalcih spremljanja*. Ciljne skupine teh ukrepov so različne, navadno pa so aktivnosti štirih ukrepov namenjene brezposelnim in tistim, ki tovrstno pomoč potrebujejo. Najpomembnejši izvajalci pa so Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju MDDSZ), ZRSZ, pooblašene organizacije, koncesionarji MDDSZ in skladi dela.

V nadaljevanju bom v nekaj stavkih predstavila namen vsakega ukrepa posebej, kasneje pa se bom bolj natančno posvetila samo Programu spodbujanja samozaposlovanja, ki predstavlja aktivnost enega od štirih ukrepov.

Ukrepi APZ za obdobje 2007–2013:

1. Svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve

Namen ukrepa je svetovanje in pomoč posameznikom pri iskanju zaposlitve ter seznanjanje s poklicnimi možnostmi in poglobljena obravnava določenih skupin oseb zato, da se izboljšajo zaposlitvene možnosti in odpravijo ovire pri iskanju zaposlitve.

2. Usposabljanje in izobraževanje

S tem ukrepom naj bi povečali zaposljivost in konkurenčnost na trgu dela s pridobivanjem novega znanja, spretnosti in zmožnosti ter z dvigom izobrazbe in kvalifikacijske ravni zaposlenih in brezposelnih.

3. Spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja

Z njim naj bi se spodbujalo samozaposlovanje brezposelnih oseb, ki bi po usposabljanju želeli uresničiti podjetniško idejo in se samozaposliti, spodbujalo zaposlovanje najteže zaposljivih skupin brezposelnih oseb, povečevalo prilagodljivost trga dela s spodbujanjem novih oblik zaposlovanja, povečevalo regijske in sektorske mobilnosti, ohranjalo delovna mesta in podpiralo preoblikovanja podjetij.

4. Programi za povečanje socialne vključenosti

Njihov namen je spodbujati socialno vključenost ljudi, torej uresničevati aktivnosti in projekte za ustvarjanje okolja, ki bo motiviralo ljudi k aktivnosti, in v katerem bodo lažje in hitreje našli delo, hkrati pa uživali tudi potrebno raven socialne zaščite (ZRSZ 2007b).

3.1.1 Spodbujanje samozaposlovanja kot aktivnost APZ za zmanjševanje brezposelnosti

Program spodbujanja samozaposlovanja je ena izmed aktivnosti, ki jih predvideva Program ukrepov APZ za obdobje 2007–2013. Program spodbujanja samozaposlovanja izvaja ZRSZ, z glavnim namenom zmanjševanja brezposelnosti. Preden povem kaj več o omenjenem programu, bom za lažje razumevanje pojasnila še pojem samozaposlovanja, trende v zvezi z njim in na kratko predstavila situacijo v Sloveniji.

4 SAMOZAPOŠLOVANJE

a) Opredelitev pojma

Ko govorimo o samozaposlovanju, lahko rečemo, da gre za alternativo zaposlovanju, saj tako eno kot drugo predstavlja pot do ekonomske neodvisnosti, oboje, zaposlene in samozaposlene, pa tudi štejemo med delovno aktivno prebivalstvo.

Svetlik (1985, 173) samozaposlovanje opredeli kot družbeno priznano in varovalno obliko dela in proizvodnje, ki je vključena v sistem formalne ekonomije. V nasprotju z zaposlenostjo, kjer se delavci zaposlujejo pri določenih delodajalcih oziroma lastnikih proizvodjalnih sredstev, poteka samozaposlenost na sredstvih za proizvodnjo, ki so v individualni lasti vseh, ki sodelujejo v proizvodnji.

Samozaposlitev za posameznika navadno pomeni zelo raznolika opravila in naloge, za razliko od zaposlenega, ki je ponavadi specializiran za določen tip nalog, ki jih opravlja na svojem delovnem mestu.

Po Svetliku (1985, 176–177) se vsaka samozaposlena oseba sooča s:

- *samoinciativnim iskanjem zaposlitve oziroma samoinciativnim iskanjem možnosti za delo nasploh;*
- *avtonomnim ustvarjanjem pogojev za delo, pri čemer je posebej pomembno vlaganje lastnih sredstev v razširjeno reprodukcijo oziroma samofinanciranje delovnih mest;*
- *samoorganizacijo dela;*
- *potrebo po samoizobraževanju, kar še posebej velja za izobraževanje za delo oziroma za permanentno razvijanje delovnih sposobnosti posameznika. Samozaposlovanje naj bi tako posamezniku omogočilo razvoj in kreativno uporabo njegove delovne sile pa tudi produktivno angažiranje njegovih materialnih sredstev.*

Prednost samozaposlovanja pa ni le v tem, da posamezniku nudi večjo avtonomijo na področju dela, mu omogoča realizacijo njegovih ustvarjalnih idej in daje priložnost početi tisto, kar ga samouresničuje, pač pa so ugodnosti samozaposlovanja tudi na širši ravni. Samozaposlovanje za gospodarstvo lahko pomeni tudi način zniževanja brezposelnosti. Svetlik (1985, 261) piše, da je ob velikem številu brezposelnih, med katerimi je tudi veliko

strokovno usposobljenih delavcev, ter ob pomanjkanju sredstev za nova delovna mesta, samozaposlovanje lahko primerna alternativa zaposlovanju. S pomočjo samozaposlovanja bi lahko nastajale nove oblike dela, ki bi bile jedra novih tehnologij oziroma novih proizvodnih področij.

Sama samozaposlovanje vidim tudi kot možnost za reševanje izbrane problematike mladinske brezposelnosti v Sloveniji, saj so mladi na splošno bolj naklonjeni tveganju, ki ga samozaposlitev prinaša. Poleg tega so bolj inovativni, ponujajo več izvirnih idej kot starejša populacija. Vseeno se pri tem zastavljajo nekatera vprašanja, kot so, ali imajo mladi dovolj znanja in sredstev, da bi lahko začeli kot samoproducenti, kaj bi se zgodilo s tistimi posamezniki, ki v svojih prizadevanjih ne bi uspeli? Vsekakor bo potrebno premisliti, za katere skupine mladih brezposelnih bi bilo smiselno, da svoj položaj na trgu dela rešujejo s samozaposlovanjem.

b) Trendi

Blanchflower (2004), ki je raziskoval značilnosti samozaposlovanja v državah OECD, ugotavlja, da stopnje samozaposlenosti v teh državah upadajo, z izjemo Združenega kraljestva in Nove Zelandije, kjer te naraščajo. Pri tem je samozaposlenost bolj pogosta pri moških in bolj pri starejši populaciji kot pri mlajši, čeprav imajo mlajši do samozaposlovanja bolj pozitiven odnos (v večji meri izražajo željo po samozaposlitvi). V evropskih državah se manj verjetno samozaposlijo bolj izobraženi, obratno pa velja za ZDA, kjer za tiste, ki se izobražujejo dlje časa, obstaja večja verjetnost, da se bodo samozaposlili.

Sicer pa raziskava Evrobarometra, ki je bila izvedena leta 2007, kaže, da Evropejci, v primerjavi s prebivalci ZDA, izkazujejo manjši interes za samozaposlovanje, saj je med tistimi, ki niso samozaposleni, le 28% članov EU15, ki izkazujejo zanimanje za samozaposlitev, v primerjavi s prebivalci ZDA, kjer je takih kar 40%. Članice EU se pri tem med seboj precej razlikujejo, saj je pri novih članicah občutno več zanimanja (največ Latvija, Poljska in Litva) za samozaposlovanje kot pa v starih (najmanj Nizozemska, Belgija in Nemčija). Manjše navdušenje Evropejcev nad samozaposlovanjem je povezano z njihovo nenaklonjenostjo tveganju, saj v samozaposlitvi kar 48% Evropejcev vidi skrb, da bi podjetje propadlo, enako razmišljajočih Američanov pa je le 19%. Obojih pa bi bilo ob potencialni samozaposlitvi najbolj strah, da bi bankrotirali (51% članov EU) in ne imeli prihodkov (38%

članov EU), le da je Američanov, ki bi bili zaradi teh možnosti zaskrbljeni, manj. Ravno ti dve skrbi sta tudi eni izmed glavnih vzrokov, zakaj bi se vprašani težko odločili za ta način dela (EUROPA 2007).

4.1 Samozaposlovanje v Sloveniji

Kot samozaposlene pri nas štejemo tiste osebe, ki opravljajo gospodarsko ali pridobitno dejavnost (samostojni podjetniki posamezniki), osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost kot edini ali glavni poklic (npr. samostojni raziskovalci) in kmete.

V Sloveniji je vir podatkov o samozaposlenih (razen o kmetih) Statistični register delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP), vir podatkov o kmetih pa Anketa o delovni sili (ADS) (ZRSZ 2008).

Tabela 4.1: Aktivno prebivalstvo 2008

	Aktivno prebivalstvo	Delovno aktivno prebivalstvo	Delovno aktivno prebivalstvo		Registrirane brezposelne osebe
		skupaj	zaposlene osebe	samozaposlene osebe	
Skupaj	950.267	886.904	796.989	89.915	63.363
Moški	534.397	503.681	439.138	64.543	30.716
Ženske	415.870	383.223	357.851	25.372	32.647

Vir: SURS (2008a).

Iz zgornjih podatkov razberemo (glej tabelo 4.1), da je bilo v novembru 2008 samozaposlenih 89.915 oziroma 10,1% vseh delovno aktivnih prebivalcev Slovenije. Pri tem je bilo samozaposlenih kar 39.171 oz. 2,5 krat več moških kot žensk. Iz spodnje tabele (glej Tabelo 4.2) razberemo, da stopnja samozaposlenosti v Sloveniji v zadnjih letih ostaja na približno enaki ravni, oziroma se je od leta 2003–2007 celo rahlo povečala. To povečanje lahko med drugim pripišemo APZ, ki se s svojimi ukrepi trudi pospeševati samozaposlovanje tudi zato, da bi na ta način zmanjšala brezposelnost. O velikem pomenu samozaposlovanja, ki mu ga daje APZ, govorijo tudi višja sredstva, ki jih namenja za program spodbujanja samozaposlovanja. Leta 2008 je na primer APZ za ta program namenila 3.370.500,00 EUR, za leto 2009 pa kar 5.000.000,00 EUR (ZRSZ 2009).

Tabela 4.2: Delovno aktivno prebivalstvo po zaposlitvenem statusu v zadnjih nekaj letih (2003–2007)

LETO	Delovno aktivno prebivalstvo	Samozaposlene osebe	Zaposlene osebe	Pomagajoči družinski člani
2003	100,0	9,8	86,0	4,2
2004	100,0	10,2	84,4	5,5
2005	100,0	10,0	85,3	4,7
2006	100,0	11,4	83,6	5,0
2007	100,0	11,5	83,6	4,9

Vir: SURS (2008b).

Raziskave pa kljub temu kažejo, da Slovenci ne izkazujejo pretiranega navdušenja nad samozaposlovanjem. Glas (v Pšeničny 2000, 74), ki je raziskoval motive slovenskih podjetniških skupin za podjetniško kariero, je namreč prišel do ugotovitve, da je bil pri samozaposlenih najpogostejši razlog za samozaposlitev ekonomska nujnost oz. pomanjkanje drugih možnosti, manj pa so se samozaposlovali iz razloga, ker bi v tem videli določene prednosti. Sicer pa so se tisti, ki se niso samozaposlili zaradi ekonomske nujnosti, največkrat samozaposlili iz razloga, ker so v tem videli priložnost za neodvisnost (želja delati na svojem) ali ker so v tem videli najboljšo prihodnost (v smislu gradnje kariere in varnosti).

Tabela 4.3: Motivi slovenskih samozaposlenih oseb za podjetniško kariero (v odstotkih)

Motivi za ustanovitev podjetja	Samozaposlene osebe (1997)
Dosežki - želel je uporabiti svoje zmožnosti	16
Neodvisnost - hotel je delati na svojem	35
Denar - želel je večji zaslužek	8
Kariera/varnost - najboljša prihodnost	24
Ekonomska nujnost - ni drugih pravih možnosti	53
Kontrola - hotel je postati šef	0
Status/prestiž - višje na družbeni lestvici	0
Drugo	0
Velikost vzorca	205

Vir: Prirejeno po Pšeničny (2000, 74).

Samozaposlitev seveda ni primerna rešitev za vsakogar. Različni avtorji v svojih delih navajajo lastnosti in značilnosti, ki naj bi jih podjetnik imel, da bi bil pri svojem delu uspešen.

Plutova (1995, 44–45) na primer analizira karakter Slovencev ter na podlagi njihovih osebnostnih lastnosti želi izvedeti, ali imajo podjetniški potencial ali ne. Ugotovi, da naša

disciplina in pridnost sovpadata s podjetniškimi lastnostmi, lastnost zavisti in čustvene labilnosti pa ne.

Skupek najpomembnejših osebnostnih značilnosti podjetnikov pa na podlagi dolgoletnih preučevanj podjetniških lastnosti poda Kuratko (v Pšeničny 2000, 63–64):

- *predanost in zaupanje v idejo, ki se kaže v pripravljenosti podjetnika, da se za uresničitev svoje vizije marsičemu odpove;*
- *želja po uspehu, dosežku;*
- *obsedenost s priložnostjo;*
- *inciativnost in odgovornost do vseh, ki so vključeni v podjetniški proces;*
- *vztrajnost pri reševanju najzahtevnejših problemov, ki mu predstavljajo izziv;*
- *sposobnost učenja na napakah;*
- *upoštevanje povratnih informacij o uspehu;*
- *prepričanje, da upravljajo z resursi in ne resursi z njimi;*
- *sposobnost obvladovanja negotovosti in stalnih sprememb, prilagodljivost;*
- *preračunljivo obvladovanje tveganja;*
- *osebnost, vredna zaupanja in spoštovanja;*
- *pripravljenost na možnost propada;*
- *energičnost in dinamičnost;*
- *kreativnost in inovativnost;*
- *jasna vizija;*
- *samozaupanje in optimizem;*
- *samostojnost in neodvisnost;*
- *sposobnost zgraditi podjetniški, menedžerski tim.*

Naštete značilnosti sicer gradijo podjetniško osebnost, kar pa za osebo, ki se želi samozaposliti, ni dovolj. Glede na vrsto dejavnosti, s katero se bo oseba ukvarjala, potrebuje namreč še ustrezno znanje in sposobnosti, zmožnosti (in veščine) pa tudi zadostno motiviranost.

Čeprav, glede na opažanja različnih avtorjev, Slovenci ne veljajo ravno za narod, ki bi se navduševal nad podjetništvom, pa nas Timmons (v Pšeničny 2000, 64) spodbudi z ugotovitvijo, da se je nekaterih podjetniških lastnosti (sposobnost vodenja, obsedenost s priložnostjo, ustvarjalnost, predanost in odločenost itd) možno priučiti. To pomeni, da bi

verjetno z večjim poudarkom na razvijanju teh lastnosti v raznih izobraževalnih ustanovah tudi v Sloveniji lahko ustvarili bolj pozitiven odnos do samozaposlovanja. V Sloveniji bi bilo potrebno vzpostaviti ustrezno podporno okolje za podjetništvo, saj bi (potencialni) podjetniki le tako lahko v polni meri izkoriščali nove poslovne priložnosti (Rus 2009).

4.2 Podporno okolje za podjetništvo v Sloveniji

V Sloveniji se je podporno okolje za razvoj podjetništva začelo razvijati šele v tranziciji v devetdesetih letih. Z vzpostavitvijo tržnega bančnega sistema, odprtjem gospodarstva mednarodni konkurenčnosti in vstopom v Evropsko unijo so postale potrebe podjetij po informiranju večje, katerim pa obstoječe podpirne institucije niso mogle slediti (Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije 2006). Tako smo v zadnjih letih v Sloveniji priča intenzivnim procesom razvoja podpornega okolja za podjetništvo, ki sledi dobrim svetovnim praksam razvitejših držav, v katerih so različni elementi podpornega okolja že dodobra razviti (Rus 2009).

Vendar pa ima Slovenija v primerjavi z razvitejšimi državami še vedno razmeroma slabo razvito podporno okolje za podjetništvo. Značilno je pomanjkanje podjetniške kulture, neučinkovito in nepopolno podporno okolje, nezadostna in nepopolna infrastruktura, pomanjkanje vlaganj v razvoj in s tem povezane naložbe, slabo povezovanje gospodarstva z znanostjo, pomanjkanje visoko usposobljenih kadrov v gospodarstvu, nezadostna podpora ter pomanjkanje trga na področju inovacij in nenazadnje pomanjkanje ugodnih in tudi posebnih finančnih virov (Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije 2006).

Na podlagi teh ugotovitev je Vlada julija 2006 na predlog Ministrstva za gospodarstvo sprejela Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013. Program navaja jasne usmeritve, prihodnje ukrepe države oz. področja, na katerih bo izvajala določene aktivnosti v prid podjetij in podjetnikov. Temelji na štirih osnovnih stebrih, ki so med seboj povezani v celoto:

- Spodbujanje podjetništva in podjetnikom prijaznega okolja, ki spodbuja promocijo podjetništva in izobraževanje za podjetništvo, z namenom izboljšanja podjetniške kulture v Sloveniji.

- Znanje za gospodarstvo, ki se zavzema za krepitev notranjih sposobnosti podjetij in za intenzivnejši, na znanju temelječi razvoj, predvsem na področju tehnologij, kar bo omogočilo obvladovanje vse hitrejšega tehnološkega napredka.
- Razvoj in inovacije, ki skuša pospešeno vlagati v raziskave in razvoj ter gospodarsko infrastrukturo tako zasebnega, kot tudi javnega sektorja.
- Spodbujanje malih in srednje velikih podjetij z lastniškimi in dolžniškimi viri, ki izvaja ukrepe finančnih podpor malim in srednje velikim podjetjem z lastniškimi in dolžniškimi viri (Podjetniški portal 2009).

Aktivnosti prihodnjih ukrepov programa so torej promocija podjetništva in izobraževanja za podjetništvo z namenom izboljšanja podjetniške kulture v Sloveniji in povečanja poznavanja in koriščenja podpornih storitev za potencialne podjetnike in že delujoča podjetja ter razvijanje učinkovitega in transparentnega podpornega okolja (Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije 2006).

Podporne storitve podjetništvu v skladu z Zakonom o podpornem okolju za podjetništvo (ZPOP-1-UPB-1) v Sloveniji izvajajo subjekti podjetniškega, inovativnega in finančnega okolja. Nekateri pomembnejši subjekti, ki zagotavljajo podporo podjetnikom, so:

Subjekti podjetniškega okolja:

- Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije (JAPTI): izvaja dejavnosti promocije podjetništva in ustvarja pozitivno klimo za razvoj podjetništva. Svoje aktivnosti hkrati usmerja k oblikovanju in predlaganju ukrepov za odpravljanje administrativnih ovir pri nastajanju in delovanju podjetij, izvaja pa tudi ukrepe na področju izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo (JAPTI 2009a).

Subjekti inovativnega okolja:

- Podjetniški inkubatorji: omogočajo učinkovito nastajanje in razvoj novih podjetij ter zagotavljajo urejeno poslovno okolje z infrastrukturo in s širšim naborom upravnih in intelektualnih storitev za inovativna podjetja (JAPTI 2009b). Pri nas trenutno bolj ali manj uspešno deluje 12 javnih inkubatorjev in en zasebni - SMART, d.o.o., v Ljubljani. Sedem je podjetniških ali tehnoloških (Murska Sobota z okolico, Celje, Zagorje, Ljubljana, Sežana, Jesenice in Otiški Vrh), pet pa univerzitetnih – v Mariboru, Celju, Ljubljani, Novi Gorici in Kopru (DATA 2008).

- Tehnološki park Ljubljana: predstavlja organizacijo in okolje za razvoj tehnološkega podjetništva (Tehnološki park Ljubljana 2009). Omogoča nastajanje novih inovativnih podjetij in s tem nudi urejeno poslovno okolje s širšim naborom podpornih, upravnih in intelektualnih storitev za ta podjetja (JAPTI 2009b). S splošnimi, usmerjenimi in prilagojenimi programi za podporo visokotehnološkim podjetjem ter sodobno infrastrukturo želi Tehnološki park Ljubljana postati mednarodno prepoznavno podporno okolje in poslovno središče za razmah globalno konkurenčnega inovativnega tehnološkega podjetništva. Trenutno vključuje Tehnološki park Ljubljana 64 tehnoloških podjetij (INFOSVET 2009).

Subjekti finančnega okolja:

- Slovenski podjetniški sklad: je osrednja javna finančna institucija Republike Slovenije, ustanovljena z namenom izboljšanja dostopa do finančnih sredstev za razvojne investicije mikro, malih in srednje velikih podjetij v RS Sloveniji. Kot izvajalska institucija Ministrstva za gospodarstvo vsako leto razpisuje državne pomoči za razvojno-širitvene investicije v podjetniškem sektorju v Sloveniji, pri tem pa tesno sodeluje z ostalimi domačimi in mednarodnimi finančnimi institucijami, kot so poslovne banke, Evropski investicijski sklad in Evropsko združenje garancijskih shem (Slovenski podjetniški sklad 2009).

4.3 Program spodbujanja samozaposlovanja

V Sloveniji se podjetništvo spodbuja tudi s programom spodbujanja samozaposlovanja, ki je ena izmed aktivnosti v programu APZ za obdobje 2007-2013. Natančneje, gre za aktivnost ukrepa 'Spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja'. Ta program se je v razvitejših državah začel uveljavljati že v začetku sedemdesetih let, predvsem z namenom, da bi z njegovo pomočjo zmanjšale naraščajočo brezposelnost. V Sloveniji projekt spodbujanja samozaposlovanja Zavod RS za zaposlovanje izvaja že 18 let (ZRSZ 2001), pripravlja pa ga Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Program je namenjen pospeševanju samozaposlovanja in razvoju podjetništva ter spodbujanju nastajanja novih delovnih mest, predvsem v majhnih in srednje velikih podjetjih. Ciljna skupina, ki naj bi se vključevala v program, pa so brezposelni in osebe v postopku izgubljanja zaposlitve, prijavitelne v evidenci

brezposelnih oseb Zavoda RS za zaposlovanje (ZRSZ 2009a), saj je cilj programa, s spodbudami za samozaposlovanje, zmanjšati brezposelnost težje zaposljivih skupin brezposelnih. Vključitev v program poteka preko svetovalca zaposlitve, osnova pa je ugotovljena smiselnost vključitve in nato pripravljen in podpisan zaposlitveni načrt (ZRSZ 2009).

ZRSZ za program spodbujanja samozaposlovanja izvaja 2 aktivnosti, ki sta med seboj povezani:

a) Pomoč pri samozaposlitvi:

V aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi se lahko vključijo osebe, za katere je na dan podpisa zaposlitvenega načrta ugotovljeno, da:

- v zadnjih 5 letih niso prejele sredstev iz naslova subvencije za samozaposlitev s strani ZRSZ, in
- v zadnjih 12 mesecih niso bile samozaposlene (ZRSZ 2009a).

V aktivnost se morajo vključiti vse brezposelne osebe in osebe v postopku izgubljanja zaposlitve, ki se želijo samozaposliti in pridobiti sredstva subvencije s strani ZRSZ (ZRSZ 2009a). Gre za pomoč pri pridobivanju osnovnih podatkov o možnostih samozaposlitve, o postopkih, potrebnih za realizacijo samozaposlitve, in o dejavnikih, ki jih mora potencialni podjetnik upoštevati pri vzpostavljanju samozaposlitvenega projekta (Moje delo 2005). Postopek samozaposlitve osebe začne ZRSZ. Na podlagi izdelanega zaposlitvenega načrta je oseba napotena v delavnico 'Priprava na samozaposlitev', kjer se seznanijo s podjetništvom, poslovno idejo, načrtom, s potrebnim znanjem prava, raziskavo trga in trženja, osnovami knjigovodstva in računovodstva in možnostmi uporabe instrumentov podpornega okolja. Delavnica traja dva dni, po zaključku drugega dne delavnice pa vključeni udeleženci, ki so bili prisotni oba dneva, prejmejo potrdilo o udeležbi na delavnici. Če so udeleženci delavnice za samozaposlitev še vedno zainteresirani, se na podlagi prejetega potrdila o obiskovanju delavnice oglasijo pri svojem zaposlitvenem svetovalcu, kjer podpišejo zaposlitveni načrt in predlog za subvencijo za samozaposlitev. Po podpisu se lahko brezposelne osebe naslednji dan ali kasneje samozaposlijo (ZRSZ 2009a).

b) Subvencija za samozaposlitev:

V to aktivnost se lahko vključijo brezposelne osebe in osebe v postopku izgubljanja zaposlitve, ki se želijo samozaposliti in so se udeležile delavnice 'Priprava na samozaposlitev' v okviru programa Pomoč pri samozaposlitvi. V okviru te aktivnosti se na podlagi realizirane samozaposlitve pridobi subvencija za samozaposlitev v višini 4.500,00 EUR, ki je namenjena izplačilu plače in/ali plačilu prispevkov za socialna zavarovanja (ZRSZ 2009). Pri tem mora biti samozaposlitev ohranjena dve leti, sicer mora prejemnik vrniti znesek subvencije.

Nekateri dodatni pogoji, da brezposelna oseba ali oseba v postopku izgubljanja zaposlitve lahko pridobi subvencijo, so še (ZRSZ 2009):

1. Samozaposliti se mora v novoustanovljenem poslovnem subjektu kot:

- samostojni podjetnik s.p.
- lastnik ali solastnik gospodarske družbe, zavoda; v primeru, kadar je brezposelna oseba ustanovitelj in se zaposli kot poslovodni organ
- se samozaposli na področju drugih dovoljenih dejavnosti:
 - o umetniških in kulturnih dejavnosti ali dejavnosti na področju medijev. V skladu z zakonom se izvede vpis v register samostojnih dejavnosti, če je tak register predpisan;
 - o dejavnost s področja zdravstva ali socialne varnosti: zdravstveno, klinično ali specialistično psihološko dejavnost, zasebno veterinarsko dejavnost ali drugo zasebno dejavnost s področja zdravstva, socialne varnosti ali farmacije, v skladu z zakonom;
 - o dejavnost s področja duhovništva oziroma drugo versko službo;
 - o dejavnost odvetništva ali notarsko dejavnost v skladu z zakonom;
 - o druge dovoljene dejavnosti.

2. Samozaposlitev mora biti izvedena v poslovnem subjektu za polni delovni čas, razen invalidov, ki se samozaposlijo za krajši delovni čas v skladu z izdano odločbo o invalidnosti.

3. Za poslovni subjekt se šteje novoustanovljeno podjetje (gospodarska družba, ki je ustanovljena največ 3 mesece pred datumom samozaposlitve brezposelne osebe/osebe v postopku izgubljanja zaposlitve), samostojni podjetnik posameznik (s.p.) in oseba, ki z osebnim delom samostojno opravlja dejavnost na podlagi odločbe pristojnega organa oziroma vpisa v register samostojnih dejavnosti.

Aktivnost Subvencije za samozaposlitev sofinancira Evropski socialni sklad (ESS). Za leto 2009 znaša skupna okvirna višina razpoložljivih sredstev za program 5.000.000 EUR, od tega

znaša prispevek EU 85% vrednosti projekta, nacionalna udeležba pa je 15%. Na podlagi teh sredstev je torej za leto 2009 predvidenih 1.111 novonastalih podjetij oz. samozaposlitev, lansko leto, leta 2008, pa je program spodbujanja samozaposlovanja omogočil samozaposlitev 749 brezposelnim osebam (Zavod za razvoj in promocijo kulture, kulturne dediščine in turizma 2009). Pri tem se je samozaposlilo občutno več moških (454) kot žensk (295). Svoje podjetje je odprlo največ prebivalcev Podravske regije (120). Gre za regijo, ki sodi med tiste v Sloveniji, ki imajo najvišje stopnje brezposelnosti, in očitno je, da njeni prebivalci v samozaposlovanju vidijo možnost za reševanje problema oz. so se pripravljene odločati za podjetništvo. Podravski regiji sledita Osrednjeslovenska in Gorenjska regija, najmanj (13) pa se jih je v letu 2008 samozaposlilo v Notranjsko-kraški regiji (Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko 2009).

4.3.1 Mladi in program spodbujanja samozaposlovanja

Da bi ugotovila primernost skupine brezposelnih mladih za vključevanje v program spodbujanja samozaposlovanja, bom o samozaposlovanju mladih skušala najprej izvedeti kaj več iz literature. Poskušala bom ugotoviti, ali mladi sploh imajo tiste lastnosti in značilnosti, ki naredijo dobrega podjetnika. Če namreč nimajo ključnih podjetniških lastnosti, potem jim verjetno niti vključitev v program spodbujanja samozaposlovanja in dodelitev subvencije za samozaposlitev ne bi bistveno pomagala, saj bi brez ustreznih osebnostnih značilnosti, znanja in izkušenj težko uspešno poslovali oz. sploh preživeli kot samozaposlene osebe.

Plutova (1995, 104) je v svoji raziskavi, kjer je ugotavljala, kako demografski dejavniki vplivajo na podjetniški profil, ugotovila, da imajo mladi (21–30 let) med vsemi starostnimi skupinami *največ motivacije* za podjetništvo in *največ razvitih podjetniških sposobnosti*, ki se nanašajo na prirojene in pridobljene osebnostne značilnosti. Mlade za podjetniško dejavnost najbolj motivira visok zaslužek. Iz tabele (glej Tabela 4.4) razberemo še, da je največ mladih potencialnih podjetnikov (64%), kar pomeni, da ima večina mladih dispozicije za razvoj podjetniških lastnosti. Nepodjetnikov, tistih, ki nimajo dovolj podjetniških dispozicij in podjetniške lastnosti težko razvijejo, pa je izmed vseh starostnih skupin med mladimi najmanj (15%). Lahko bi torej rekli, da je po Plutovi podjetništvo primerna rešitev za mlade.

Tabela 4.4: Vpliv starosti na podjetniški profil

STAROST	Frekvenca PP (%)			Najpomembnejši/a		Podjetniški faktor			Frekv. n
	PO	PC	NP	motivacijski dejavnik	oblika lastnine	P1	P2	P3	
21–30 let	21	64	15	G	PL	56	65	61	107
31–40 let	24	60	16	B	PL	55	63	63	102
41–50 let	19	60	21	A	PL	53	60	61	56
nad 50 let	12	57	31	A	PL	50	58	58	35

Vir: Prirejeno po Plut (1995, 104).

Legenda:

PP *podjetniški profil*

PO *podjetnik*

PC *potencialni podjetnik*

NP *nepodjetnik*

A *dobri odnosi s sodelavci*

B *možnost uporabe lastnega znanja in sposobnosti*

G *možnost visokega zaslužka*

P1 *podjetniški faktor, ki se nanaša na motivacijo*

P2 *podjetniški faktor, ki se nanaša na sposobnosti*

P3 *podjetniški faktor, ki se nanaša na znanje*

PL *privatna lastnina*

Tudi Timmons (v Pšeničny 200, 65) vidi največjo prednost mladih v njihovem večjem zagonu in energiji, vendar imajo po drugi strani tudi pomembno pomanjkljivost, ki pri samozaposlitvi ni posebej zaželena. Ta pomanjkljivost je v pomanjkanju izkušenj mladih, ki se mu zdijo ključnega pomena za uspeh podjetnika. Izkušnje namreč pomenijo več znanja, več poznanstev, boljše poznavanje kupcev in dobaviteljev itd., kar hkrati pomeni tudi večjo verjetnost za uspeh v poslu. Slabosti mladih so po Timmonsu torej zlasti:

- *malo poslovnih izkušenj;*
- *pomanjkanje menedžerskih znanj;*
- *spreminjajoči se podjetniški cilji, predanost;*
- *zelo nizka razsodnost.*

Kot bistveno slabost mladih, ko gre za odločanje za podjetniško dejavnost, tudi Cornell (2001, 10) navaja pomanjkanje izkušenj, saj sposobnost biti dober podjetnik ni prirojena, pač pa pridobljena z izkušnjami. Zato je pomembno, da se mladi vedno lahko obrnejo na nekoga, ki izkušnje ima in jim je na voljo za pomoč. Razen izkušenj Cornell (2001, 10) kot pomembno oviro za mlade omenja tudi nedostopnost do začetnega kapitala, zaradi česar so ti bolj odvisni od naklonjenosti javnih politik in drugih virov, pri čemer ima dedovanje pri mladih pomemben vpliv na odločanje za lastno dejavnost.

Sicer pa je Cornell (2001, 9) podjetništvu mladih naklonjen, saj pri njih vidi pomembno primerjalno prednost – sposobnost inovativnosti. Ravno inovacije so namreč 'srce nove ekonomije', na vseh področjih poslovanja. Neizogibno orodje pri delu so danes tudi nove informacijske tehnologije, ki jih mladi obvladujejo bolje kot starejši. Rečemo lahko, da nastaja nova kultura dela, ki so jo mladi sposobni dobro razumeti oz. celo postati njeni pionirji. Pri tem bo veliko odvisno od izida komunikacijske revolucije oz. od tega, ali bodo mlade računalniki, internet ipd. izolirali ali spodbudili njihovo solidarnost in jih povezali s širšim svetom.

Očitno je, da so avtorji precej enotnega mnenja, da je potencial mladih za samozaposlitev predvsem v njihovi motiviranosti oz. pripravljenosti za podjetniško dejavnost. Na njihovo zainteresiranost kaže tudi raziskava Evrobarometra iz leta 2007, saj ima kar več kot polovica mladih članov EU, starih od 20 do 24 let, željo po samozaposlitvi, v primerjavi s celotno populacijo EU, kjer ima to željo 30% članov EU (EUROPA 2007).

Poleg večje naklonjenosti podjetništvu so mladi tisti, ki imajo največ idej, so bolj ustvarjalni in inovativni, zato se mi zdi prav, da jim damo priložnost za uresničitev njihovih zamisli. Nove in drugačne ideje so namreč v današnjem času, ko se stanje na trgu nenehno spreminja, še kako dobrodošle, saj so potrošniki zaradi velike in raznolike ponudbe čedalje bolj zahtevni. Produkti in storitve se na trgu pač nenehno spreminjajo oz. izboljšujejo, zato je pomen dobrih idej še toliko večji.

4.3.2 Lastna raziskava o primernosti reševanja mladinske brezposelnosti s programom spodbujanja samozaposlovanja

Primernost mladih za ukvarjanje s podjetništvom bom skušala ugotoviti tudi na podlagi lastne raziskave. V ta namen sem opravila dva intervjuja, prvega z uslužbenkama ZRSZ in drugega z mlado osebo, ki se je samozaposlila s pomočjo Zavoda. Na podlagi obeh opravljenih intervjujev bom skušala dokazati naslednje tri hipoteze:

Hipoteza 1: *Pri mladih obstaja večja motivacija za vključevanje v program spodbujanja samozaposlovanja kot pri ostalih starostnih kategorijah.*

Hipoteza 2: *Vključenost mladih v program spodbujanja samozaposlovanja občutno vpliva na zniževanje njihove brezposelnosti.*

Hipoteza 3: *Mladi, ki so se samozaposlili s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja, so pri poslovanju bolj uspešni kot ostale starostne kategorije, ki so prav tako prejele pomoč za odprtje lastne dejavnosti.*

Glavna hipoteza je torej, da so programi spodbujanja samozaposlovanja uspešna metoda reševanja problema brezposelnosti mladih. Glede na že ugotovljena dejstva, da je ta skupina še posebej motivirana za podjetniško dejavnost, namreč menim, da so mladi ena najbolj primernih skupin za ukvarjanje s podjetništvom. Poleg njihovega večjega zagona, je prednost mladih tudi v novejšem, bolj uporabnem znanju, v primerjavi s starejšo populacijo, ki ima pogosto že zastarelo znanje o določenih področjih, kar seveda ne prinaša konkurenčnih storitev in produktov. Mladi imajo torej potencial, da ponudijo nekaj novega, drugačnega, konkurenčnega. Ker pa po končanem šolanju nimajo veliko delovnih izkušenj oz. jih morda sploh še nimajo, imajo navadno slabše finančne zmožnosti, kar vidim kot glavno oviro pri odločanju za podjetništvo. Zato se mi zdi pomoč pri samozaposlovanju, ki jo brezposelnim nudi ZRSZ, pomembna priložnost za mlade, da izkoristijo svoje potencialne.

4.3.2.1 Intervju z uslužbenkama ZRSZ

Prvi intervju sem opravila z uslužbenkama ZRSZ, s svetovalko generalnega direktorja iz Službe za programe zaposlovanja in s svetovalko iz oddelka za analitiko. Vprašanja za intervju so bila pripravljena vnaprej, se pravi da je šlo za strukturiran intervju odprtega tipa. Že na začetku intervjuja sem žal ugotovila, da ne bom dobila vseh odgovorov na svoja vprašanja, saj so mi na Zavodu povedali, da ciljne skupine brezposelnih mladih, ki so vključeni v program spodbujanja samozaposlovanja, posebej ne spremljajo, zato mi na določena vprašanja niso mogli podati celovitih odgovorov.

Ena od uslužbenk mi je povedala, da s strani ciljne skupine brezposelnih oseb za aktivnost Subvencija za samozaposlitev obstaja izredno velik interes vseh starostnih skupin, sredstva za dodeljevanje subvencij pa so omejena, zato mladih brezposelnih oseb ZRSZ posebej ne motivira za vključitev v to aktivnost. Glede same pripravljenosti mladih za vključitev v program spodbujanja samozaposlovanja pa navaja podatek za leto 2009, ko je bilo od januarja

pa do konca junija v aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi vključenih 3.407 oseb, od tega ni bilo vključene nobene osebe stare do 18 let, 278 vključenih oseb je bilo starih od 18 do 25 let, 872 oseb pa od 25 do 30 let. V program je bilo torej vključenih 1.150 oz. 34 odstotkov mladih, starih do 30 let, pri čemer močno prevladujejo starejši mladi (25–30 let). Delež mlajših mladih (18–25 let) v udeležbi je namreč le 8 odstoten. Sogovornica teh števil ne povezuje z nižjo pripravljenostjo mladih za vključitev, saj vključitev poteka na osnovi ugotovljene smiselnosti in pripravljenosti zaposlitvenega načrta. To ne pomeni, da se mladi ne zanimajo za program, ampak da mogoče pri njih obstaja manjša verjetnost uspešne rešitve problema s samozaposlitvijo. Poleg tega uslužbenka meni, da imajo mladi po končanem šolanju večjo željo po tem, da bi se zaposlili v poklicu, za katerega so se izobraževali in si tam najprej pridobili nekaj delovnih izkušenj iz svojega področja. Za podjetništvo naj bi se odločali kasneje, ko že naberejo nekaj delovnih izkušenj. Sicer pa se s pomočjo programa samozaposli največ mladih iz območne službe Ljubljana, več moških kot žensk (od 752 mladih, ki so se s pomočjo programa samozaposlili v prvem polletju leta 2009, je bilo le 275 oz 37% žensk), po izobrazbi pa prevladuje V. stopnja, sledi IV. poklicna stopnja ter na tretjem mestu I. stopnja izobrazbe.

Uspešnost programa spodbujanja samozaposlovanja pri zniževanju mladinske brezposelnosti pa so mi na ZRSZ pojasnili kar s pomočjo podatkov o tem, koliko mladih, ki so vključeni v aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi, se po tej aktivnosti vključi tudi v aktivnost Subvencije za samozaposlitev. Vključitev v slednjo namreč pomeni, da se je oseba dejansko tudi samozaposlila. Podatki za prvo polletje leta 2009 so naslednji:

Tabela 4.5: Število novih vključitev v program spodbujanja samozaposlovanja v obdobju od januarja do konca junija 2009

AKTIVNOST PROGRAMA	SKUPAJ		LETA STAROSTI													
			do 18		18-25		25-30		30-40		40-50		50-60		60 in več	
	Vsi	Žen.	Vsi	Žen.	Vsi	Žen.	Vsi	Žen.	Vsi	Žen.	Vsi	Žen.	Vsi	Žen.	Vsi	Žen.
Pomoč pri samozaposlitvi	3407	1189	0	0	278	80	872	327	1338	486	673	236	241	59	5	1
Subvencije za samozaposlitev	2258	834	0	0	164	49	588	226	871	320	451	188	182	50	2	1

Vir: Zupančič (2009).

Iz podatkov iz tabele (glej Tabelo 4.5) lahko izračunamo, da se 65 odstotkov mladih brezposelnih, ki se vključijo v aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi v okviru programa spodbujanja samozaposlovanja, kasneje dejansko tudi samozaposli. V prvem polletju leta

2009 se je s pomočjo programa samozaposlilo 752 mladih brezposelnih, starih do 30 let (od 1.150 vključenih v aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi), v primerjavi z vsemi starostnimi kategorijami brezposelnih, kjer je bilo v aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi vključenih 3.407 oseb, samozaposlilo pa se jih je 2.258. To pomeni, da se mladi brezposelni, ki se vključijo v aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi, kasneje samozaposlijo s približno enako verjetnostjo kot vse starostne kategorije brezposelnih, saj se je slednjih v prvem polletju leta 2009 samozaposlilo 66 odstotkov, mladih brezposelnih pa, kot je bilo že omenjeno, 65 odstotkov. Pri tem naj še omenim, da je samozaposlitev pri mlajših mladih brezposelnih (18–25 let) manj verjetna, saj se teh, po aktivnosti Pomoč pri samozaposlitvi, samozaposli le 59 odstotkov. Glede na te podatke, bi lahko rekli, da gre za nekoliko manj uspešno metodo zniževanja mladinske brezposelnosti pri mlajših mladih, pri mladih do 30 let pa se v primerjavi z vsemi starostnimi kategorijami v uspešnosti praktično ne razlikuje.

Na vprašanje, kako uspešni so mladi v svojem poslu po dveh letih, ko se konča prejemanje subvencije, mi na Zavodu niso mogli zagotoviti odgovora, saj njihove uspešnosti po tem obdobju ne spremljajo. Je pa v prvih dveh letih približno 30 odstotkov takih, ki ne uspejo obdržati svoje dejavnosti. V tem primeru morajo prejemniki vrniti znesek subvencije. Težave, s katerimi se mladi srečujejo na svoji podjetniški poti, uslužbenka vidi v premalo raziskanem trgu, plačilni nedisciplini, v preveliki navezanosti na samo enega partnerja v poslu in podobno. Ocenjuje, da se mladi v povprečju srečujejo z enakimi težavami kot vsi ostali samozaposleni, res pa je, da te ciljne skupine posebej ne spremljajo.

4.3.2.2 Intervju z mlado samozaposleno osebo

Tudi s pomočjo drugega intervjuja bom skušala dokazati veljavnost svojih hipotez. Moja intervjuvanka je bila v tem primeru Nataša, 27-letno dekle, ki se je pred kratkim, natančneje 1.5.2009, s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja samozaposlilo kot samostojna kulturna ustvarjalka na področju arhitekture, ukvarja pa se z arhitektnim projektiranjem. Naj omenim, da je bilo primerno osebo za intervju precej težko najti (iskala sem osebo, staro do 30 let, ki se je samozaposlila s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja), tako da je bila moja zadnja rešitev iskanje osebe po vsebinsko primernih forumih, kjer sem preko foruma Artservis našla Natašo, s katero sva se kasneje domenili za srečanje. Takrat mi je tudi

odgovorila na vsa vprašanja v zvezi z njenimi izkušnjami s samozaposlitvijo in programom spodbujanja samozaposlovanja Zavoda RS za zaposlovanje.

Natašin ključni razlog za samozaposlitev ni bila njena brezposelnost. Po diplomi se je zaposlila za določen čas za obdobje enega leta, po izteku pogodbe pa je ostala brezposelna. Tako je izkusila oba načina zaposlitve. Pravi, da je bolj zadovoljna s samozaposlenostjo, saj ji »ta status nudi možnost dela za različne naročnike, ki jim lahko izda račun, pri čemer je vse uradno«. Tega, pravi, pa ne more, če je zaposlena pri delodajalcu, saj je pri njem potrebno podpisati klavzulo, ki zaposlenemu preprečuje vsakršno delo izven biroja. «Delaš tisto, kar ti dodeli in kjer se pojavi potreba», pravi. Tako je Nataša v prejšnji službi morala opravljati tudi birokratska in ostala dela, za katera sploh ni bila usposobljena, niti je delo ni zanimalo ali bilo v povezano z njeno izobrazbo. Kot samozaposlena oseba ima več svobode, sama lahko izbira vrsto dela (npr. risanje načrtov, vizualizacije, grafično oblikovanje ipd.) in dela za različne naročnike. Nataša pravi, da se je za status samozaposlene osebe odločila predvsem zaradi večje konkurenčnosti na trgu dela, še posebej zdaj, v času recesije. Delodajalci namreč ta način zaposlitve zelo favorizirajo, zlasti zato, ker tako niso dolžni plačevati malic, prevoza, socialnih prispevkov ipd.

Njene izkušnje s programom spodbujanja samozaposlovanja niso najboljše. Najbolj, in bolj kot ne edina oblika pomoči Zavoda, ki ji je prišla prav pri njeni samozaposlitvi, je bila denarna pomoč (subvencija za samozaposlitev). Informacij o poslovanju ji žal niso uspeli zagotoviti, saj niso imeli vseh informacij o samozaposlitvi v kulturni dejavnosti. Slednja se namreč zelo razlikuje od navadnega s.p.-ja ali d.o.o.-ja. Tako Nataša na ZRSZ ni dobila zadostnih informacij in napotkov, ki bi ji pomagali pri njenem poslovanju. Meni, da je pomanjkanje informacij v zvezi s poslovanjem v kulturi verjetno posledica majhne vključenosti kulturnikov v programu Zavoda, saj se velika večina udeležencev odloči za s.p.. Pravi, da to seveda ni opravičilo, saj naj bi bil namen dvodnevne delavnice udeleženca čim bolje pripraviti na samozaposlitev. Vsebine, ki jih ponuja program spodbujanja samozaposlovanja, so po njenem presplošne, saj so na dvodnevni delavnici prisotni vsi statusi bodočih samozaposlenih oseb (samostojni podjetniki, kulturniki, lastniki in solastniki gospodarskih družb itd.). Nataša je tako morala poiskati informacije sama, drugje. Najbolj prav ji je prišla spletna stran 'Artservis', ki je popolnoma prilagojena samozaposlenim kulturnikom. Tam je pridobila tudi največ koristnih informacij.

Nataša si želi, da bi se ZRSZ v prihodnje bolj usposobil tudi za pomoč kulturnikom, tako kot na Artservis. Meni, da bi delavnica 'Priprava na samozaposlitev' morala vsebovati več konkretnih nasvetov – na primer, kako izpolniti račun (s primerom), kako mora izgledati cenik (s primerom), kakšna naj bo spletna stran, na kaj paziti pri najemanju kreditov itd. Skratka, morala bi bolj konkretno predstaviti poslovanje samozaposlenega. Na njeno delavnico pa je prišlo čisto preveč bank, ki so si delale reklamo s suhoparnim in nikomur koristnim predstavljanjem svoje banke in njene zgodovine. Dobili so tudi brošuro, katero sem pregledala tudi sama. Ta prav tako ne vsebuje nekih konkretnih napotkov, sploh pa ne za kulturnike, ki jih niti ne omenja, pač pa le na suhoparen način opiše poslovno načrtovanje in v obliki power point-ovih slide-ov na kratko našteje nekatere pojme, kot so oblike podjetništva, pravne podlage za ustanovitev podjetja, lastnosti podjetnikov, pomen podjetništva itd. S tem si pač ni mogla pomagati. Deležna ni bila nobenih primerov, kako ravnati v konkretnih situacijah.

Nataša mi pove, da program ne namenja posebne pozornosti mladim, saj je ta preveč splošno naravnana. Ker ne nudi neke konkretne pomoči, kar se tiče informiranja, meni, da se mladi kot samozaposlene osebe nekoliko težje znajdejo. Ti imajo namreč manj izkušenj z birokracijo, manj poznajo različne postopke kot starejši. Kljub temu mladim svetuje vključitev v program, tudi zaradi ugodnosti subvencije, a jih pri tem opozarja na veliko birokracije na začetku, ki jo je potrebno dodobra poznati, saj je pogosto ravno nepoznavanje birokracije razlog za neuspeh pri poslovanju. Zato mladim svetuje, da za nasvete vprašajo starejše kolege, močno priporoča tudi spletno stran Artservis (zlasti kulturnikom). Priporočljivo je tudi, da najdejo še kak dodaten vir financiranja, kot je na primer finančna pomoč staršev ali prijateljev, saj subvencija Zavoda zadostuje le za izplačilo prispevkov za socialna zavarovanja za obdobje dveh let. Tukaj pa so seveda še stroški najema prostorov, opreme itd, ki jih mladi ponavadi nimajo s čim kriti. Sicer pa Nataša mladim najbolj svetuje samozaposlitev v kulturni dejavnosti, saj jo spremlja dosti manj birokracije kot na primer samostojnega podjetnika. Poslovanje je tako lažje, kar je za mlade brez izkušenj tudi bolj primerno. Poleg tega je manjše tudi tveganje, kajti kulturnik ne more zaposlovati nobene druge osebe, saj status ter vsa odgovornost velja samo zanj osebno in kot tak ni prenosljiv.

Prednost samozaposlovanja mladih vidi v njihovih večjih sposobnostih, kjer preko samozaposlitve lahko pridejo na dan nove ideje, produkti. Samozaposleni mladi tudi lažje uspejo kot pa v neki firmi, po točno določeni hierarhiji. Po drugi strani pa poudarja, da na splošno starejši lažje izkoristijo pomoč Zavoda, saj so bolj izkušeni in bolj poznajo

birokratske postopke, mlajši pa so velikokrat preveč lahkomišelní, ne vedo še, kaj točno jih zanima in se hitreje premislijo.

Nataša pot do uspeha lastne dejavnosti vidi predvsem v fleksibilnosti oz. v prilagajanju potrebam na trgu, zaradi česar mora ves čas spremljati dogajanje na njem. Dobro tudi skrbi za svojo promocijo, tudi s tem, da včasih opravi kakšno storitev pod ceno kot je sicer na trgu storitev. Pomembno se ji namreč zdi, da te ljudje spoznajo, saj s tem, ko vedo, da obstajaš in vidijo, da delaš dobro, pridejo tudi naročila.

Sicer pa je sama za program spodbujanja samozaposlovanja izvedela šele nedavno, čisto slučajno. Ravno ob pravem času, tako, da ji je bilo poslovanje v finančnem smislu nekoliko olajšano. Pravi, da program ni tako promoviran, saj večina njenih samozaposlenih kolegov ni vedela za to vrsto pomoči.

5 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Mladinska brezposelnost tudi v Sloveniji ostaja problem, saj so mladinske stopnje brezposelnosti v primerjavi s stopnjami brezposelnosti v celotni populaciji občutno višje. Ukrepi aktivne politike zaposlovanja so z leti uspeli omiliti problem, vendar mladi brez delovnih izkušenj kljub temu ostajajo ranljivejša družbena skupina. Zaradi škodljivih posledic njihove brezposelnosti, kot so zastarevanje in neuporaba pridobljenega znanja, ekonomska in socialna odvisnost, negativna samopodoba mladih in nezmožnost načrtovanja lastnega življenja, je pomembno, da država z vključevanjem mladih v aktivnosti aktivne politike zaposlovanja skrbi za njihovo dejavno življenje v družbi in jih ne prepusti pasivnim finančnim pomočem, s katerimi bi jih dokončno izrinila iz trga dela in poskrbela za njihovo socialno izključenost.

V diplomski nalogi sem se osredotočila na program spodbujanja samozaposlovanja, na eno izmed aktivnosti aktivne politike zaposlovanja, katere cilj je, s spodbudami za samozaposlitev, zmanjšati brezposelnost težje zaposljivih skupin brezposelnih. Sama pa sem skušala ugotoviti, kako uspešno program rešuje problem mladinske brezposelnosti. V ta namen sem izvedla dva intervjuja, prvega z uslužbenkama Zavoda RS za zaposlovanje, saj je Zavod izvajalec programa spodbujanja samozaposlovanja, drugega pa z mlado osebo, ki se je samozaposlila s pomočjo programa. Pri tem moram omeniti, da vseh želenih informacij nisem uspela dobiti, saj so mi na Zavodu RS za zaposlovanje povedali, da skupine mladih v programu spodbujanja samozaposlovanja ne spremljajo posebej, zato tudi niso mogli odgovoriti na vsa moja vprašanja oz. so bili njihovi odgovori pomanjkljivi. Sicer pa sem na podlagi analize obeh intervjujev skušala dokazati naslednje tri hipoteze:

***Hipoteza 1:** Pri mladih obstaja večja motivacija za vključevanje v program spodbujanja samozaposlovanja kot pri ostalih starostnih kategorijah.*

Te hipoteze ne morem potrditi, saj se po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje v program spodbujanja samozaposlovanja vključuje približno 34 odstotkov mladih, starih do 30 let (podatki za aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi), v primerjavi s skoraj štiridesetimi odstotki udeleženi, starimi od 30 do 40 let. S temi odstotki je starostna skupina od 30 do 40 let tudi najbolj zastopana skupina v programu spodbujanja samozaposlovanja. Omenim naj še, da je skupina mlajših mladih, starih od 18 do 25 let, v programu precej slabše zastopana, saj je njen

delež v udeležbi le 8 odstoten. Številke, ki ne kažejo na ravno visoko vključenost mladih v program, si lahko razlagamo tako kot uslužbenka ZRSZ, ki pravi, da se mladi po šolanju najprej želijo zaposliti na svojem področju in si pridobiti nekaj delovnih izkušenj, preden začnejo razmišljati o podjetništvu. Ne tako visoka vključenost skupine mladih v program bi po drugi strani tudi lahko bila, če upoštevam opažanja intervjuvanke Nataše, posledica neinformiranosti mladih o obstoju tovrstne pomoči, saj mladi, glede na ugotovitve iz literature, drugače veljajo za skupino, ki je bolj naklonjena podjetništvu. Nataša je primer mlade osebe, ki je bila za vključitev v program še posebej motivirana, saj njen ključni motiv za vključitev ni bila njena brezposelnost, pač pa možnost, da s samozaposlitvijo usresniči lastne ideje in dela zares tisto, kar jo veseli. Ko je bila zaposlena v prejšnjem podjetju, si tega ni mogla privoščiti. Iz vidika Natašine izkušnje bi torej hipotezo lahko celo potrdila.

Hipoteza 2: *Vključenost mladih v program spodbujanja samozaposlovanja občutno vpliva na zniževanje njihove brezposelnosti.*

Hipotezo lahko delno potrdim, saj v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami, program kar uspešno vpliva na zniževanje brezposelnosti starejših mladih, starih od 25 do 30 let. To dokazuje podatek za prvo polletje leta 2009, ko se je 67 odstotkov mladih, starih od 25 do 30 let, po udeležbi delavnice Priprava na samozaposlitev dejansko na koncu tudi samozaposlilo. S tem se je v tem obdobju samozaposlilo 588 starejših mladih. Več samozaposlitev (871) je bilo le pri starostni skupini od 30 do 40 let. Po drugi strani pa preko programa spodbujanja samozaposlovanja precej manj uspešno poteka samozaposlovanje mlajših mladih (18-25 let), saj se je samozaposlilo le 59 odstotkov vključenih v aktivnost Pomoč pri samozaposlitvi oz. 164 od 278 vključenih oseb. Ob ne ravno visokem številu mlajših mladih, ki prejmejo subvencije, je potrebno upoštevati tudi dejstvo, da je približno trideset odstotkov takih, ki kot samozaposlene osebe ne preživijo niti dve leti. Da mladi brezposelni težje rešujejo svoj položaj s samozaposlovanjem, pa ugotavlja tudi Nataša, ki razloži, da ti nimajo toliko izkušenj z birokracijo (z različnimi pravnimi postopki ob samozaposlitvi), ki jo je veliko zlasti ob pričetku poslovanja, kot starejši udeleženci programa spodbujanja samozaposlovanja. Zato se mladi kot samozaposlene osebe tudi težje znajdejo ali celo preživijo.

Hipoteza 3: *Mladi, ki so se samozaposlili s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja, so pri poslovanju bolj uspešni kot ostale starostne kategorije, ki so prav tako prejele pomoč za odprtje lastne dejavnosti.*

To hipotezo bi težko potrdila, pa tudi težko ovrgla, saj zanjo nisem uspela pridobiti zadostnih informacij. Zavod RS za zaposlovanje mladih po dveh letih, ko se konča prejetje subvencije, namreč ne spremlja, tako da mi uslužbenki nista mogli zagotoviti podatkov o njihovi uspešnosti po tem obdobju. Glede na Natašina opažanja, da imajo mladi manj izkušenj z birokratskimi postopki, da imajo manj socialnega kapitala oz. se povezujejo z manjšim številom partnerjev v poslu, da slabše poznajo trg in so preveč lahkomišelnih, bi lahko sklepala, da mladi pri samoposlovanju niso tako uspešni kot starejši in bi hipotezo ovrgla. Po drugi strani pa Nataša govori o izjemnih sposobnostih nekaterih mladih, zaradi katerih preko samozaposlitve pridejo na trg novi produkti in storitve. Iz tega vidika bi lahko trdila, da so mladi zaradi novejših znanj, večje ustvarjalnosti in inovativnosti v prednosti, kar se tiče uspešne samozaposlitve.

Glede na te ugotovitve ocenjujem, da program spodbujanja samozaposlovanja ni neka idealna rešitev za mladinsko brezposelnost. Mladi so v povprečju premalo izkušeni za uspešno poslovanje v samozaposlitvi, tej neizkušeni pa se program spodbujanja samozaposlovanja ne prilagaja posebej, saj je le-ta zelo splošno naravnano in ne namenja posebne pozornosti skupini mladih. Zato menim, da so nekatere druge aktivnosti, ki jih poleg programa spodbujanja samozaposlovanja ponuja aktivna politika zaposlovanja, primernejše za reševanje situacije brezposelnih mladih. Po drugi strani pa mladim velikokrat pripisujemo nekatere tiste lastnosti, ki se ujemajo z lastnostmi uspešnega podjetnika. Te so na primer ustvarjalnost, inovativnost, večji zagon, želja po dobičku itd. Seveda uspešno vodenje lastne dejavnosti zahteva veliko več kot le to, zato naj o samozaposlitvi razmišljajo predvsem mladi posamezniki, ki imajo poleg naštetih lastnosti tudi jasno podjetniško vizijo, so sposobni aktivnega navezovanja poslovnih stikov, ki znajo obvladovati stalne spremembe na trgu in so dobro seznanjeni z določenimi zakoni in drugimi birokratskimi postopki, ki vplivajo na delovanje samozaposlenega.

6 LITERATURA

Adam, Frane in Matej Makarovič. 2001. Tranzicijske spremembe v luči družboslovnih analiz. *Teorija in praksa* 38 (3). Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20013AdamMakarovic.PDF> (23. februar 2009).

Cornell, Robert. 2001. *Putting the Young in Business: Policy Challenges for Youth Entrepreneurship*. OECD. Dostopno prek: NetLibrary.

DATA d.o.o. 2008. *Kaj je to podjetniški inkubator?* Dostopno prek: <http://vem.data.si/clanek/1/138/> (13. maj 2009).

EUROPA. 2007. *More than half young Europeans keen to start their own business*. Dostopno prek: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/401> (15. junij 2009).

Evropska komisija. 2008. *Lizbonska strategija - Partnerstvo za rast in delovna mesta*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/slovenija/dossier/growth_and_employment/index_sl.htm (2. april 2009).

G. Blanchflower, David. 2004. Self-Employment: More May Not be Better. *NBER Working paper No. 10286*. Dostopno prek: http://www.nber.org/papers/w10286.pdf?new_window=1 (22. julij 2009).

Ignjatović, Miroljub. 2002a. *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile: doktorska disertacija*. Ljubljana: FDV.

--- 2002b. Trg delovne sile v devetdesetih letih 20. stoletja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 12–29. Ljubljana: FDV.

INFOSVET. 2009. *Ustvarjanje tehnoloških podjetij s sodelovanjem organizacij podpornega okolja*. Dostopno prek: http://www.infosvet.si/index.php?Itemid=84&id=180&option=com_content&task=view (13. maj 2009).

Ivančič, Angela. 1999. *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela: izobraževanje, strukturne spremembe in mobilnost na trgu dela v obdobju 1974–1994*. Ljubljana: FDV.

JAPTI. 2009a. *Vlada sprejela dopolnjen program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti*. Dostopno prek: <http://www.podjetniski-portal.si/index.php?t=News&id=116> (13. maj 2009).

--- 2009b. *Inovativno okolje*. Dostopno prek: <http://www.podjetniski-portal.si/ustanavljam-podjetje/inovativno-okolje> (13. maj 2009).

Kopač, Anja. 2004. *Aktivacija – obrat v socialni politiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Krašovec, Tone. 2001. Deset let gospodarskega razvoja v samostojni Sloveniji. *Združenje Managerjev Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.zdruzenje-manager.si/si/publikacije-dokumenti/strokovni-clanki/deset-let/> (29. januar 2009).

Ljubec, Ana Marija. 2009. Inetervju z avtorico. Ljubljana, 2. junij.

Marn, Urša. 2006. Umetno zniževanje stopnje brezposelnosti: Brezposelni kreditirajo državno blaginjo. *Mladina* 52 (2006). Dostopno prek: http://www.mladina.si/tehdnik/200652/clanek/slo--brezposelnost-ursa_marn/ (7. april 2009).

Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije. 2006. *Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/DPK/dpk_program_sprejet_060706.pdf (6. junij 2006).

Moje delo. 2005. *Kako vam Zavod RS za zaposlovanje pomaga pri samozaposlovanju?* Dostopno prek: <http://www.revija.mojedelo.com/zaposlitveni-nasveti/kako-vam-zavod-rs-za-zaposlovanje-pomaga-pri-samozaposlovanju-593.aspx> (28. april 2009).

Nataša. 2009. Intervju z avtorico. Kranj, 29. junij.

Odločba Sveta z dne 15. julija 2008 o smernicah za politike zaposlovanja držav članic. Ur. l. EU L198/47. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:198:0047:0054:SL:PDF> (15. april 2009).

Plut, Tadeja. 1995. *Podjetnik in podjetništvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Pšeničny, Viljem. 2000. *Podjetništvo: podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjem*. Portorož: Visoka šola za podjetništvo.

Rus, Matej. 2009. Podjetniki, izkoristite storitve podpornega okolja. *Podjetnik*. Dostopno prek: <http://www.podjetnik.si/default.asp?KatID=347&ClanekID=4389> (23. april 2009).

Slovenski podjetniški sklad. 2009. *Kratka predstavitev*. Dostopno prek: <http://www.podjetniskisklad.si/index.php?id=128> (19. april 2009).

Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. 2009. *Evropski socialni sklad spodbujanja samozaposlovanja: Sporočilo za javnost*. Dostopno prek: <http://www.svlr.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/817/1896/3a8533efbb/> (2. maj 2009).

Spruk, Viljem. 2008. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 8. februar.

SURS. 2003. *Kazalniki socialne povezanosti*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=93 (9. februar 2009).

--- 2008a. *Aktivno prebivalstvo, Slovenija, 2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2121 (5. maj 2009).

--- 2008b. *Delovno aktivno prebivalstvo po zaposlitvenem statusu in spolu*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2008/12_08/12-02-08.htm (16. maj 2009).

Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovnje*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Svetlik, Ivan in Mavricija Batič. 2002. Aktivna politika zaposlovanja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 174–197. Ljubljana: FDV.

Svetlik, Ivan, Miroljub Ignjatović, Pavle Sicherl, Anja Kopač in Martina Trbanc. 2004. Človeški kapital, delovna sila in delovna razmerja. V *Strategija razvoja Slovenije: osnutek za javno razpravo*, ur. UMAR. Ljubljana: Vlada RS, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Šribar, Olga. 2009. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 10. marec.

Tehnološki park Ljubljana. 2009. *Kaj je tehnološki park?* Dostopno prek: <http://www.tp-lj.si/> (14. maj 2009).

Trbanc, Martina in Dorotea Verša. 2002. Zaposlovanje mladih. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 338-368. Ljubljana: FDV.

Trbanc, Martina. 2005a. *Zaposlovanje in brezposelnost mladih*. Dostopno prek: <http://www.guidance-europe.org/country/SLOVENIA/KARIERA/karieraa/zaposlovanjetrbanc/zapo/attach/Zaposlovanje%20in%20brezposelnost%20mladih.doc> (27. marec 2009).

--- 2005b. *Mladi na prehodu in njihova zaposljivost v sodobnih družbah*. Ljubljana: Salve.

UMAR. 2009. *Znižanje gospodarske aktivnosti v letošnjem letu*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/index.php?id=62&tx_ttnews%5Btt_news%5D=901&cHash=f0486b0935 (11. avgust 2009).

Urad Republike Slovenije za komuniciranje. 2006. *Upravljanje evropske strategije zaposlovanja*. Dostopno prek: <http://evropa.gov.si/zaposlovanje/strategija-zaposlovanja.pdf> (4. april 2009).

Zakon o podpornem okolju za podjetništvo (ZPOP-1-UPB-1). Ur. l. RS 2/2007. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO5073.html (16. april 2009).

Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB-UPB-1). Ur. l. RS 107/2006. Dostopno prek: <http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=2006107&stevilka=4584> (1. marec 2009).

Zavod za razvoj in promocijo kulture, kulturne dediščine in turizma. 2009. *Subvencije za samozaposlitev.* Dostopno prek: http://www.portab.si/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=16&Itemid=48 (3. maj 2009).

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2001. *Spodbujanje samozaposlovanja.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/SLO/Predstavitev/LetnaPorocila/lp98/3_2_4.htm (27. april 2009).

--- 2007a. *Strukturne značilnosti registrirane brezposelnosti: Značilne skupine registrirano brezposelnih.* Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/Kazalci/StrukturneZnacilnostiRegBP.htm> (19. marec 2009).

--- 2007b. *Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/SLO/DEJAVNOST/Programi/apz_2007_2013.pdf (25. april 2009).

--- 2008. *Metodološka pojasnila.* Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/2008/MetodoloskaPojasnila.doc> (27. marec 2009).

--- 2009a. *Kako do subvencije za samozaposlitev?.* Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/Informacije/KatalogInfJavnegaZnacaja/2eKakoDoSubvencijeSamozaposlitev.htm> (2. maj 2009).

---2009b. *Statistične informacije*. Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/SLO/Dejavnost/StatisticniPodatki/statisticni_podatki.htm (11. avgust 2009).

Zupančič, Barbara. 2009. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 7. avgust.

7 PRILOGE

PRILOGA A: Tabela 7.1

Tabela 7.1: Brezposelni mladi (do 30 let) po skupinah strokovne izobrazbe, december 2008

	do30
01 Pridelovalci rastlin	617
02 Živinorejci	11
03 Gojitelji živali in sorodni	0
04 Veterinarji	37
05 Predelovalci hrane	597
10 Gozdarji	24
11 Lesarji	316
12 Papirničarji	4
15 Geologi	5
16 Rudarji in bogatilci rud	17
17 Metalurgi	1
20 Obdelovalci kovin	304
21 Monterji in inštalaterji	32
22 Mehaniki in strojniki	527
25 Električarji	537
26 Računalničarji	94
27 Poklici za prenos informacij	27
30 Kemiki	115
31 Farmaceuti	39
32 Gumarji	0
33 Izdelovalci gradb. materiala	4
34 Keramiki in sorodni	4
35 Steklarji	24
40 Tekstilci	27
41 Izdelovalci oblačil	463
42 Usnjarji in krznarji	1
43 Izdelovalci obutve in usnjarske galanterije	3
45 Grafiki in sorodni	95
46 Tapetniki	3
47 Barvarji in ličarji	82
48 Poklici za osebne storitve	434
51 Geodeti	16
52 Gradbeniki	282
53 Gradbeniki za zaključna dela	26

54 Komunalci in sorodni	18
58 Poklici v cestnem prometu	241
59 Železničarji	1
60 Ladjarji	13
61 Letalci	-
63 Poklici v pretovorni dejavnosti	15
65 Trgovinci	975
66 Poklici za gostinstvo in turizem	788
70 Ekonomisti in sorodni	2325
71 Organizatorji in sorodni	22
72 Pravniki	157
73 Administratorji in sorodni	610
74 Oficirji in sorodni	56
80 Vzgojitelji in učitelji	465
81 Poklici za telesno kulturo in športno rekreacijo	-
82 Jezikoslovci in sorodni	36
83 Družboslovci	249
84 Naravoslovci	40
87 Kulturniki	11
88 Likovniki in oblikovalci	150
89 Gledališčniki in sorodni	2
90 Glasbeniki	6
94 Poklici v zdravstvu	647
95 Poklici za socialno varstvo	70
98 Verski poklici	12
99 Nerazporejeni	6546
Skupaj	18223

PRILOGA B: Tabela 7.2

Tabela 7.2: Brezposelnost med diplomanti s sedmo stopnjo izobrazbe do 30 let, december 2008

	VII.
01 Pridelovalci rastlin	36
02 Živinorejci	5
04 Veterinarji	6
05 Predelovalci hrane	8
10 Gozdarji	8
15 Geologi	3
16 Rudarji in bogatilci rud	-

17 Metalurgi	-
22 Mehaniki in strojniki	10
25 Električarji	13
26 Računalničarji	4
27 Poklici za prenos informacij	-
30 Kemiki	18
31 Farmacevti	6
40 Tekstilci	10
41 Izdelovalci oblačil	11
45 Grafiki in sorodni	13
51 Geodeti	1
52 Gradbeniki	6
54 Komunalci in sorodni	-
58 Poklici v cestnem prometu	18
60 Ladjarji	2
63 Poklici v pretovorni dejavnosti	-
66 Poklici za gostinstvo in turizem	19
70 Ekonomisti in sorodni	188
71 Organizatorji in sorodni	10
72 Pravniki	80
73 Administratorji in sorodni	36
74 Oficirji in sorodni	25
80 Vzgojitelji in učitelji	132
82 Jezikoslovci in sorodni	28
83 Družboslovci	155
84 Naravoslovci	30
87 Kulturniki	3
88 Likovniki in oblikovalci	14
89 Gledališčniki in sorodni	1
90 Glasbeniki	2
94 Poklici v zdravstvu	34
95 Poklici za socialno varstvo	27
98 Verski poklici	9
Skupaj	973

PRILOGA C: Vprašanja iz intervjuja z uslužbenkama Zavoda RS za zaposlovanje

1. Kako bi ocenili pripravljenost mladih za vključevanje v program spodbujanja samozaposlovanja? Ali menite, da so v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami

bolj motivirani? Kaj bi lahko po Vašem bili razlogi za to višjo/nizjo pripravljenost za vključevanje?

2. Koliko mladih je bilo v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami vključenih v program spodbujanja samozaposlovanja po zadnjih podatkih? Ste zadovoljni z njihovo udeležbo v programu oz. menite, da v zadovoljivi meri izkoriščajo pomoč, ki jim jo zagotavljate?
3. Kako uspešni so mladi, ki se samozaposlijo s pomočjo vašega programa, po dveh letih, ko se konča prejemanje subvencije? Ali ocenjujete, da so pri vodenju lastnega posla uspešnejši od ostalih starostnih skupin? Katere so po Vašem ključne lastnosti mladih, ki vplivajo na to (ne)uspešnost?
4. Kaj pa so po Vaših izkušnjah ključne pomanjkljivosti mladih, zaradi katerih morda težje preživijo kot podjetniki? S katerimi težavami se najpogosteje srečujejo na poti do uspešnega podjetnika?
5. Ali v splošnem mlade vidite kot ciljno skupino, ki naj bi se aktivno vključevala v program spodbujanja samozaposlovanja? Utemeljitev.
6. Ali menite, da je program spodbujanja samozaposlovanja učinkovita metoda zniževanja mladinske brezposelnosti? Utemeljitev. Koliko mladih, ki se vključi v program, se dejansko samozaposli?

PRILOGA D: Vprašanja iz intervjuja z mlado osebo, ki se je samozaposlila s pomočjo programa spodbujanja samozaposlovanja

1. Kako dolgo ste že samozaposleni?
2. Kaj, razen brezposelnosti, je pripomoglo k vaši odločitvi, da se samozaposlite? Ali je bil ključni razlog, da se samozaposlite brezposelnost?
3. Če bi bila možnost, bi bili raje zaposleni kot samozaposleni? Zakaj?
4. Kakšne so vaše izkušnje s programom za spodbujanja samozaposlovanja, ki ga izvaja Zavod RS za zaposlovanje? Ali menite, da je program primerna metoda za reševanje mladinske brezposelnosti? Zakaj?
5. Katere stvari (oblike pomoči), ki vam jih je ponudil program, so vam najbolj prišle prav pri vaši samozaposlitvi?
6. Ste opazili kakšne pomanjkljivosti programa?
7. Ali menite, da program nameni dovolj pozornosti skupini mladih?

8. Ali bi sami mladim svetovali vključitev v program? Bi jih pred vključitvijo na kaj opozorili?
9. Kaj vidite kot ključne prednosti mladih in kaj kot ključne slabosti, ko gre za samozaposlovanje?
10. S katerimi problemi ste se na vaši 'podjetniški poti' srečevali?
11. Kaj je bilo po vašem mnenju ključnega pomena, da ste kot podjetnik uspeli?
12. Če poznate še kakšno mlado osebo, ki se je prav tako samozaposlila s pomočjo programa za spodbujanje samozaposlovanja... kako uspešne so te osebe v svojem poslu, so kot podjetniki preživeli?
13. Ali menite, da mladi lahko bolj uspešno izkoristijo pomoč programa za spodbujanje samozaposlovanja kot druge starostne skupine (lažje preživijo kot podjetniki)? Zakaj?